

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

דוח שנתי 2016

תוכן העניינים

- 4 דבר הנשיא וי"ר הוועד המנהל
- מחזקים את הדמוקרטיה הישראלית:
6 יעדים ומודל השפעה
- 8 המפגש השישי של המועצה המייעצת
- 11 המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים
- 23 המרכז ללאום, דת ומדינה
- 29 המרכז לממשל וכלכלה
- 37 מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות
- 41 המרכז לביטחון לאומי ודמוקרטיה
- 46 ראו אור
- 48 המכון במספרים
- 50 העושים במלאכה
- 52 שותפים לעשייה
- 53 דוחות כספיים

דבר הנשיא יו"ר הוועד המנהל

בכירים בממשלה. נוסחת האיזון שהציע המכון - של צמצום החקיקה הפרטית בד בבד עם חיזוק כלי הפיקוח על הממשלה העומדים לרשות הכנסת - עומדת בבסיס ההצעה של השרים איילת שקד ויריב לוין שעלתה לסדר היום של הכנסת בתחילת 2017.

הדאגה לעתידה הדמוקרטי של מדינת ישראל באה לידי ביטוי בפעילותנו בכנסת ובזירה הציבורית. לשם כך הופיעו חוקרי המכון לפני ועדות הכנסת, העבירו לעיון את חוות הדעת המקצועיות שלהם ונפגשו עם חברי כנסת רלוונטיים לנושאים שעל הפרק. מאמץ מיוחד - מחקרי וציבורי - השקענו בשמירה על עצמאותה של התקשורת. לנוכח הירידה של ישראל בדירוג מדד חופש העיתונות של Freedom House והסערה סביב הקמת תאגיד השידור הציבורי המכון עובד כבר מעל לשנה על קמפיין מחקרי, יישומי ותקשורתי שתכליתו להבטיח תקשורת חופשית ועצמאית במדינת ישראל. תקשורת כזאת היא, בעינינו, תנאי הכרחי לשמירה על אופייה הדמוקרטי של כל מדינה שרואה בעצמה מדינה בעלת משטר דמוקרטי.

בשנת 2016 המשכנו לעבוד במרץ - גם מצד המחקר וגם מצד היישום - על תחומים הנוגעים לשילוב הראוי של קבוצות מיעוטים בחברה הכללית - החרדים והערבים. מחקרים חדשים על שילוב ערבים במוקדי קבלת החלטות ובתעסוקה יצאו לדרך, ואנו ממשיכים במאמצי ההטמעה של תכנית האב לתעסוקת חרדים. בהזדמנות זו אנו שמחים מאוד לבשר על החלטת ממשלה שאושרה לאחרונה ברוח התכנית. בהמשך לכך, צוות המחקר שלנו הופיע כבר כמה פעמים לפני הוועדה הממשלתית והוא מסייע לה בעבודתה.

בשנה החולפת, שבה התחדדה סוגיית הזיקה שבין לאומיות ודמוקרטיה, הוקמה במכון סדנת חוקרים. בסיעור מוחות משותף הם מסרטטים קווים לדמותה של מדינת לאום דמוקרטית ישראלית ודנים, כמובן, גם

אנו גאים להגיש לכם את הדוח השנתי של פעילות המכון הישראלי לדמוקרטיה בשנת 2016. בשנה זו חוו מדינות מערביות רבות טלטלות שהעמידו בסימן שאלה את ערכי היסוד של הדמוקרטיה. הישגיו של המכון הישראלי לדמוקרטיה מתבלטים על רקע כל זה בשמירה על ערכי הדמוקרטיה במדינת ישראל ובקידומם והטמעתם בממשל ובחברה.

מדד הדמוקרטיה הישראלית לשנת 2016, פרי עבודתו של מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות, מראה בבהירות כי הציבור בישראל רוחש מעט מאוד אמון דווקא למוסדות הייצוגיים - המפלגות והכנסת. וכך, רק 28% מהציבור היהודי ו-18% בלבד מציבור אזרחי ישראל הערבים הביעו בשנת 2016 אמון בכנסת. האמון במפלגות היה נמוך אף יותר: 14% מאזרחי ישראל היהודים ו-12% מאזרחי ישראל הערבים העידו על עצמם שהם נותנים בהן אמון.

אי-אמון זה הוא עדות לגירעון דמוקרטי מהותי. דמוקרטיה מתפקדת, וזו הישראלית בפרט, חייבת להישען על לגיטימיות הנובעת מן האמון של הציבור במוסדות הנבחרים וביכולת של האזרחים להשפיע על ההתנהגות של נבחריהם. חוסר אמון בתחומים אלו קורא תיגר על הדמוקרטיה, ולכן לנו, במכון הישראלי לדמוקרטיה, הוא קורא לפעולה.

בראש ובראשונה הבנו אפוא שחיוני לחזק את הכנסת. אנו חושבים שנכון לעשות זאת באמצעות עריכת רפורמה יסודית בדרכי הפעולה שלה, בעיקר על ידי מעבר מהנוהג של חקיקת יתר, שאין לה אח ורע בדמוקרטיות אחרות, למודל של פיקוח פרלמנטרי אפקטיבי על הממשלה, שנעדר מעבודת הכנסת דהיום. כדי להשיג יעד זה יזמנו בשנת 2016 פעולות רבות שנגזרו ממודל ההשפעה שניסח המכון - שילוב של מחקר יסודי עם יישום בקרב קהל היעד הרלוונטי. המלצות המכון, שהתבססו על שורה של מחקרי עבר והווה מעמיקים ויסודיים, הוצגו בדיונים של שדולת חברי הכנסת לחיזוק מעמד הכנסת וכן לפני שרים

גם השנה המשכנו במאמצינו, שאכן נשאו פרי, להרחיב את מעגל התורמים והשותפים האסטרטגיים. אנו מתכבדים לבשר על תרומה גדולה מדונה דובינסקי ולאונרד שוסטק לטובת המרכז ללאום, דת ומדינה ועל תרומה נדיבה מקרן דליה ואלי הורביץ לכנס השנתי לכלכלה וחברה ע"ש אלי הורביץ, מי ששימש יו"ר הוועד המנהל של המכון והיה איש תעשייה מוביל בכלכלה הישראלית.

העובדה שיותר ממחצית מהתורמים הגדולים של המכון הם ישראלים מלמדת שהישראלים רואים במכון הישראלי לדמוקרטיה השקעה מניבה במסגרת המאמץ המשותף לחיזוק אופייה הדמוקרטי והיהודי של המדינה ולהבטחת חברה צודקת ושוויונית יותר בתוכה.

המכון הישראלי לדמוקרטיה - כמו מדינת ישראל - הוא פרויקט משותף של אנשים - יהודים ולא־יהודים, מן הארץ ומן העולם. אנו רוצים להודות לתורמים, לתומכים ולשותפים. תודה מיוחדת מגיעה לשניים - יו"ר קרן מרכוס, ברני מרכוס, אשר מלווה אותנו ותומך בנו מיומנו הראשון, ופרופ' גרהרד קספר, יו"ר המועצה הבינלאומית של המכון, שעצותיו הטובות מסייעות לנו לנווט בסבך המציאות המורכבת.

פנינו נשואות עכשיו לשנת 2017/18 ולאתגרים שהיא מציבה לנו, ואנו מצפים מעצמנו להגדיל את הישגינו במשימה החשובה שקיבלנו עלינו לקדמה.

בכבוד רב,

יוחנן פלסנר
נשיא המכון

אמיר אלשטיין
יו"ר הוועד המנהל

במעמדו של המיעוט הערבי במדינת הלאום של העם היהודי, שהרי התמודדות עם שאלה זו הכרחית לשמירה על דיוקנה הדמוקרטי של מדינת ישראל.

השנה, שנת 2017, נמשיך לפעול בכל הנושאים האלה וגם באחרים המפורטים בחוברת זו, ונעשה זאת בכל המישורים: נבצע מחקרים וניתוחים מעמיקים, נגבש המלצות אופרטיביות, ניזום פעולות כדי ליישם את ההמלצות שלנו בדרך היעילה ביותר, וננקוט פעילות תקשורתית להנגשת מחקרי המכון לציבור הרחב ולמקבלי ההחלטות.

בשנה החולפת הצטרפו למכון כוחות חדשים, בצד חוקרים מומחים מצטיינים ששבו לשורותינו. פרופ' איתן ששינסקי, מבכירי הכלכלנים בישראל, הצטרף לצוות העמיתים הבכירים ומוביל יוזמה לסיכויים והתאמות במודל הפנסיה בישראל; דפנה אבירסניצן, ששימשה הכלכלנית הראשית בהתאחדות התעשיינים, עומדת בראש המרכז לממשל וכלכלה; פרופ' יוג'ין קנדל, לשעבר יו"ר המועצה הלאומית לכלכלה ויועץ בכיר לראש הממשלה, ישמש גם השנה יו"ר כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה; פרופ' יובל שני, מומחה למשפט בינלאומי, שב לשורת העמיתים הבכירים במכון כחבר בתכנית לביטחון לאומי ודמוקרטיה, לאחר שסיים את כהונתו כדיקן הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית; ופרופ' עמיחי כהן החל לכהן כעמית בכיר בתכנית לביטחון לאומי ודמוקרטיה לאחר שסיים את תפקידו כדיקן הפקולטה למשפטים בקריה האקדמית אונו.

אנו מרעננים גם את שורות הוועד המנהל ושמחים לספר על הצטרפותם של שני חברים חדשים: מזל מועלם, עיתונאית ופובליציסטית ב־Al Monitor, וד"ר חן ליכטנשטיין, מנכ"ל אדמה (לשעבר מכתשים־אגן). אנו מצרים על פטירתו של פרופ' זאב צחור, נשיא ומייסד המכללה האקדמית ספיר ואחד החברים הוותיקים והדומיננטיים בוועד המנהל של המכון.

מחזקים את הדמוקרטיה הישראלית יעדים ומודל השפעה

המכון הישראלי לדמוקרטיה מתמודד עם האתגרים הגדולים של
הדמוקרטיה הישראלית בארבעה תחומים מרכזיים:

משילות

בעיות מבנה ותפקוד
מתמשכות במערכות השלטון
והמשק מערעות את יציבות
הממשל ומסכנות את יכולתה
של ישראל להתמודד עם
אתגרי חוץ ופנים מהותיים.

זהות

המתח בין הזהות הפרטיקולרית
של המדינה כמדינה יהודית לבין
היסודות האוניברסליים בזהותה
כדמוקרטיה מחריף את השסעים
בחברה ומערער את הלגיטימיות של
ישראל כמדינת לאום דמוקרטית.

חברה

מגמות של התבדלות,
אפליה והדרה של קבוצות
בחברה הישראלית מאיימות
על לכידותה וחוסנה וכן
על מחויבותה לערכים
המהותיים של הדמוקרטיה.

ביטחון

איום קיומי ביטחוני
מתמיד, על שלל
מופעי, מערער את
המחויבות של ההנהגה
והחברה לשלטון החוק
ולזכויות אדם.

כמענה לאתגרים אלו הציב לעצמו המכון הישראלי לדמוקרטיה שלושה יעדי-על:

ערכים ומשטר

חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של
ישראל כמדינת לאום יהודית ודמוקרטית.

ממשל וכלכלה

שיפור התפקוד של מבני
הממשל והמשק.

חברה

טיפול שותפות וגיבוש מכנה משותף
אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים.

מודל ההשפעה

המכון הישראלי לדמוקרטיה מקדם את יעדיו באמצעות **השפעה על המדיניות, על החקיקה ועל התודעה הציבורית**
מתוך תפיסה ממלכתית אי-מפלגתית של טובת הכלל בישראל. לשיטת הפעולה של המכון לקידום יעדיו ארבעה שלבים:

1.

ניתוח האתגר על בסיס מיפוי
המצב הקיים והיועצות
בשותפי הטמעה בממשל

2.

ערכת
מחקרים

3.

גיבוש המלצות
ישימות להתמודדות
עם האתגר

4.

הפצת המלצות
לקהלי היעד
הרלוונטיים

במכון פועלים ארבעה מרכזי מחקר והשפעה:

המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים

- ביצור מוסדותיה וערכיה הדמוקרטיים של המדינה, בדגש על היסודות ההומניסטיים של היהדות והיסודות הליברליים של הציונות.
- פיתוח דרכים לשילוב הערבים אזרחי ישראל בחברה ובמשק מתוך הכרה בייחודם.
- טיפוח מכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית.

המרכז ללאום, דת ומדינה

- הסדרת היחסים בין יהדות לדמוקרטיה ובין דת למדינה.
- חידוש התשתית הרעיונית לציונות יהודית-דמוקרטית.
- פיתוח דרכים לשילוב החרדים בחברה ובמשק מתוך הכרה בייחודם.
- טיפוח מכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית.

המרכז לממשל וכלכלה

- קידום רפורמות לחיזוק הדמוקרטיה הפרלמנטרית ולשיפור ויעול ההתנהלות של המערכת הפוליטית.
- צמצום הפערים וחיזוק הביטחון הכלכלי של כלל העובדים באמצעות קידום רפורמות במערכת יחסי העבודה והתאמתם לשוק העבודה העכשווי.
- קידום רפורמות לשיפור ההתנהלות של המגזר הציבורי, להפחתת הנטל הרגולטורי, לטיוב הרגולציה הקיימת ולצמצום ממדי השחיתות.

המרכז לביטחון לאומי ודמוקרטיה

התוויית דרכים להתמודדות יעילה עם איומים ביטחוניים בד בבד עם שמירה על קיומה של חברה פתוחה, השומרת על זכויות האדם ושלטון החוק.

המפגש השישי של המועצה המייעצת הבינלאומית

המועצה המייעצת הבינלאומית של המכון הישראלי לדמוקרטיה מורכבת מאנשי ציבור ואקדמיה מובילים מהארץ ומהעולם ומתכנסת פעם בשנה וחצי כדי לדון באתגרים שראוי שהמכון הישראלי לדמוקרטיה יעסוק בהם באותה שנה וכדי לייעץ בדבר הדרך הטובה ביותר לעצב את סדר היום של המכון. בראש המועצה עומדים מזכיר המדינה לשעבר ג'ורג' שולץ ונשיא אוניברסיטת סטנפורד לשעבר פרופ' גרהרד קספר.

השופטת (בדימוס) דורית ביניש, שופטת בית המשפט העליון בקנדה, השופטת רוזי סילברמן אבלה, והפילנתרופית מם ברנשטיין במפגש המועצה המייעצת הבינלאומית

יו"ר האופוזיציה ח"כ יצחק הרצוג, יוחנן פלסנר ויו"ר הכנסת ח"כ יולי אדלשטיין בדיון בכנסת במסגרת המפגש השישי של המועצה המייעצת הבינלאומית

פלוג - לדיון על האתגרים הכלכליים; ועם ראש עיריית ירושלים ניר ברקת - לדיון על שילוב חרדים בחברה ובכלכלה.

שיאו של המפגש היה ערב הוקרה למזכיר המדינה לשעבר ג'ורג' שולץ, בהשתתפות ראש הממשלה בנימין נתניהו, נציגים משלוש רשויות השלטון ואישי ציבור נוספים. נשיא המכון יוחנן פלסנר אמר כי "תפקידו של המכון הישראלי לדמוקרטיה, כפי שאנו תופסים אותו, הוא להבטיח כי גם בזמנים קשים, המחויבות של מדינת ישראל לערכים דמוקרטיים תישאר איתנה כתמיד".

בין חברי המועצה שהשתתפו בכנס בירושלים: מזכיר המדינה לשעבר, ג'ורג' שולץ; נשיא אוניברסיטת סטנפורד לשעבר, פרופ' גרהרד קספר; הפילנתרופ ברני מרכוס; שגריר ארצות הברית לשעבר וסגן נשיא מכון ברוקינגס (Brookings Institution), ד"ר מרטין אינדיק; הפילנתרופית מם ברנשטיין; נשיאת בית המשפט העליון לשעבר, השופטת (בדימוס) דורית ביניש; הפילנתרופ ארווין גייקובס; נשיא אוניברסיטת ג'ונס הופקינס (Johns Hopkins University), רונלד דניאלס; פרופ' משה הלברטל; העיתונאי ברט סטיבנס, פובליציסט ב'*Wall Street Journal*; שופטת בית המשפט העליון הקנדי, השופטת רוזי סילברמן אבלה; ונשיא בית המשפט העליון לשעבר, השופט (בדימוס) מאיר שמגר.

בפברואר 2016 התקיים בירושלים המפגש השישי של המועצה לדיון בארבעה נושאים עיקריים:

- החשיבות שבתיקון שיטת הממשל בישראל - כדי לחזק את היציבות השלטונית ואת יכולת המשילות.
- הדרכים להתמודדות עם האיומים על הדמוקרטיה, תוצאה של חברה משוסעת כמו החברה הישראלית.
- שילוב הציבור החרדי והציבור הערבי בחברה ובכלכלה.
- התמודדות עם חקיקה פופוליסטית.

המכון הישראלי לדמוקרטיה עוזר לנו להציב מראָה ולהביט בבהירות על האתגרים וההזדמנויות הניצבים לפנינו ולזהות את הדרכים לחיזוק הדמוקרטיה והחברה הישראלית

נשיא המדינה, ראובן (רובי) ריבלין

חברי המועצה ביקרו בישיבת הר עציון ונפגשו עם הרב יובל שלוו ועם נציגים בולטים בציונות הדתית. הם גם קיבלו סקירה מקיפה על מצב החברה הערבית בישראל מיו"ר ומייסד חברת באבקום וחבר הוועד המנהל של המכון, עימאד תלחמי, וממנכ"לית אינגאז', ג'דא רינאווי זועבי.

לאחר מכן נועדו חברי המועצה עם יו"ר הכנסת יואל (יולי) אדלשטיין (הליכוד) ועם יו"ר האופוזיציה ח"כ יצחק (בוז'י) הרצוג (המחנה הציוני) - לדיון על סוגיית המשילות בישראל; עם נגידת בנק ישראל ד"ר קרנית

המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים

המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים עוסק בנושאים שבליבת הדמוקרטיה הישראלית. התכניות במרכז מבקשות, כל אחת בדרכה, להתמודד עם השחיקה במחויבות כלפי הדמוקרטיה המהותית וערכיה. המרכז מכון לחיזוק המחויבות של מוסדות המדינה ושל מקבלי ההחלטות להגנה על זכויות האדם, לעקרונות החירות והשוויון ולעקרונות שלטון החוק.

עבודת המחקר והיישום של המרכז מתמקדת בכשלים של מימוש עקרונות הפרדת הרשויות ושל עצמאות מוסדות השלטון במדינת ישראל, בכללם בתי המשפט, הכנסת, הממשלה, הרשויות הרגולטוריות, רשויות התביעה והייעוץ המשפטי וכן אמצעי התקשורת.

כדי לטייב את המשטר בישראל נאבק צוות המרכז בחקיקה ובהחלטות מינהליות העומדות בסתירה לערכי הדמוקרטיה המהותית; פועל להטמעת המחויבות לזכויות אדם בתהליכי קבלת ההחלטות; עורך מחקרי עומק על ערכי יסוד דמוקרטיים; עוסק ביצירת חזון אזרחי משותף במדינה; מפיץ ניירות עמדה וחוות דעת משפטיות; ונוכח כל העת בשיח הציבורי והתקשורתי.

סגן נשיא אחראי
פרופ' מרדכי קרמניצר

מנהלת המרכז
ד"ר תהילה שורץ אלטשולר

פגישה של צוות התכנית להגנה על ערכים דמוקרטיים עם יו"ר הפרלמנט הבריטי. מימין לשמאל: שגריר בריטניה בישראל דייוויד קוורר, פרופ' מרדכי קרמניצר, יו"ר בית הנבחרים הבריטי ג'ון ברקו, ד"ר עמיר פוקס

נשיאי בית המשפט העליון לשעבר השופט (בדימוס) מאיר שמגר והשופטת (בדימוס) דורית ביניש, במפגש השישי של המועצה המייעצת הבינלאומית

התכנית להגנה על ערכים דמוקרטיים / ראש התכנית: ד"ר עמיר פוקס

האפשרות של חברי כנסת להגיש עתירות לבג"ץ ולעקר את הביקורת של בית המשפט על החלטות הקובעות למי מותר להתמודד בבחירות.

מקצת מההצעות נבלמו עוד בטרם עלו להצבעה במליאת הכנסת בין השאר הודות לפגישות של חוקרים בתכנית עם חברי כנסת ועם הנהלת הקואליציה, שניאותו לשתף פעולה לטובת חיזוק הדמוקרטיה הישראלית.

השנה הגביר המכון את הנראות שלו בערוצי התקשורת הדיגיטליים. כך נוצרו שיח ואינטראקציה יום-יומיים של המכון עם הקהל הרחב ברשתות החברתיות בארץ ובחו"ל.

במסגרת פעולות השיווק הדיגיטלי השקנו את סדרת "מחקר בדקה", המנגישה את מחקרי המכון לקהל הרחב באמצעים ויזואליים כך שמסקנות המחקרים והמלצותיהם יהיו קליטות וקלות לזכירה.

בסדרה יצרנו סרטונים קצרים המציגים סוגיות מעולם התוכן של המכון, והיא זכתה להצלחה אדירה - יותר מ-400,000 צפיות ומעורבות גבוהה של הגולשים. כך למשל, בסרטון של ד"ר עמיר פוקס בנושא חקיקת

בשנת 2016 המשיך צוות התכנית להגנה על ערכים דמוקרטיים בפעילות מחקרית, יישומית ותקשורתית במטרה לחזק את העקרונות של הדמוקרטיה המהותית, שנאלצה להתמודד בשנה החולפת עם גל נוסף של הצעות חקיקה פופוליסטיות.

ביולי 2016 עבר חוק חובת גילוי לגבי מי שנתמך על ידי ישות מדינית זרה, הידוע בכינוי "חוק העמותות". לאחר פעילות רחבת היקף של צוות התכנית - באמצעות כתיבת חוות דעת, הופעות בתקשורת, בוועדת החוקה של הכנסת ופגישות עם חברי כנסת - הוסרו מנוסח החוק שעבר בקריאה שלישית ואושר בכנסת רוב הדרישות שהייתה בהן פגיעה קשה ובלתי מידתית בחופש הביטוי.

הצעות חוק נוספות שצוות התכנית כתב בענייני חוות דעת, התראיין עליהן בתקשורת וכח בדיונים בהקשר שלהן בוועדות הכנסת היו: חוק ההשעיה; חוק הטרור; סדר הדין הפלילי; חלוקת התיקים בין התביעה המשטרתית לפרקליטות; הצעת חוק עונש מוות למחבלים; והצעות שונות לתיקון חוק יסוד: הכנסת שמבקשות להגביל את

ח"כ בני בגין (הליכוד), ח"כ יעל גרמן (יש עתיד), ח"כ יוסף ג'בארין (הרשימה המשותפת) והעיתונאי עמית סגל בכנס לציון חמישים שנה לביטול הממשל הצבאי על אזרחי ישראל הערבים

חוקרת המכון עו"ד טליה שטיינר (מימין) ומנכ"לית אינג'אז, ג'ידא רינאווי זועבי במפגש השישי של המועצה המייעצת הבינלאומית

לשעבר. ייחודו של הפורום בכך שהוא מאגד במסגרת אחת שרים לשעבר מכל גוני הקשת הפוליטית שהיו פעילים בצומתי קבלת החלטות מרכזיים כדי לתרום מניסיונם.

הפורום נפגש עם נשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין, שאמר במפגש: "חשוב לציבור שיהיה פורום של אנשים ותיקים ורציניים שיוכלו לשבת ולדון בסוגיות שעל סדר היום בצורה רצינית ושקולה ולהעביר את המסרים לציבור". במשך השנה הוציא הפורום כמה הודעות משותפות לציבור בשלל נושאים, למשל: עבודת הקבינט המדיני-ביטחוני; חוק השעיית חברי כנסת; מימון מפלגות; הצבעת ישראלים בחו"ל; ותקצוב פוליטי לגופים ציבוריים.

בסוף אוקטובר קיימנו כנס, יחד עם מרכז מורשת בגין, לציון 50 שנה לסיום הממשל הצבאי על אזרחי ישראל הערבים. הנוחה את הפאנל העיתונאי עמית סגל, והשתתפו בו ח"כ ד"ר בני בגין (הליכוד), ח"כ יעל גרמן (יש עתיד) וח"כ יוסף ג'בארין (הרשימה המשותפת). במקד הדיון עמדה האפשרות לשותפות פוליטית בין יהודים וערבים בישראל.

חוקים הפוגעים בזכויות האדם והאזרח ובערכי הדמוקרטיה המהותית צפו כ־50,000 איש. לבקשת מורים לאזרחות אישרנו את הסרטון לשימוש ככלי לכלי עזר בשיעוריהם.

עם סיום העבודה על המחקר היועץ הטוב: **אמות מידה להערכת היועץ המשפטי לממשלה** (מאת גיא לוריא, 2015) נפגש צוות התכנית עם שרת המשפטים איילת שקד (הבית היהודי) ועם היועץ המשפטי לממשלה ד"ר אביחי מנדלבלית והגיש להם את מסקנות המחקר והמלצותיו. בהמשך להמלצות המחקר מינתה שרת המשפטים בשנת 2016 משנה לניהול ותפקידים מיוחדים (עו"ד אבי ליכט). צוות התכנית ממשיך בפעילותו מול היועץ המשפטי לממשלה וצוותו ומול שרת המשפטים על מנת לקדם את היישום של המלצות המחקר הנוספות.

במהלך 2016 הקים המכון, יחד עם חבר הכנסת לשעבר ד"ר יוסי ביילין, את פורום השרים לשעבר. הפורום מְכַנֵּס מעת לעת שרים - מן הימין הפוליטי, המרכז והשמאל - לדיון בסוגיות חשובות שעל סדר היום הציבורי. יושבי ראש הפורום הם השרים לשעבר ד"ר יוסי ביילין (מרצ), עו"ד דן מרידור (הליכוד) ויורם ארידור (הליכוד), וחברים בו כ־30 שרים

ח"כ עיסווי פריג' (מרצ) בכנס בכפר קאסם

חוקרת המכון נסרין חדאד חאג' יחיא, מנהלת התכנית ליחסי יהודים-ערבים, בכנס בכפר קאסם

באי כנס של המכון בכפר קאסם

התכנית ליחסי יהודים-ערבים / ראש התכנית: נסרין חדאד חאג' יחיא

סוגיית התעסוקה במגזר הערבי עלתה השנה לסדר היום הציבורי ביתר שאת. החוקרים בתכנית ניצבו בחזית הדיון הציבורי באמצעות פרסום מאמרי דעה והופעות בכלי התקשורת האלקטרוניים. בין היתר הציג צוות התכנית את ממצאי המחקר בנושא חוסר מעש בקרב צעירים ערבים לפני קרן רש"י וביום עיון שהוקדש לנושא באוניברסיטת תל אביב.

צוות התכנית נפגש גם עם הממונה על התקציבים באוצר, אמיר לוי, לדיון בסוגיית האי-שוויון בהקצאת משאבים למגזר הערבי. המפגש נחתם בהחלטה להמשיך את ההידברות ואת הפעילות המשותפת של המכון ושל משרד האוצר בסוגיה זו.

התכנית ליחסי יהודים-ערבים שואפת לקדם שותפות אזרחית רב-ממדית בין יהודים לערבים המבוססת בראש ובראשונה על ערך השוויון כפי שהוא מנוסח במגילת העצמאות של מדינת ישראל. צוות התכנית שם לו למטרה לאתר את החסמים בדרך לשותפות שוויונית ומעורבות אמיתית של אזרחי ישראל הערבים במוקדי קבלת ההחלטות ולזהות את הגורמים שיתרמו לקידומה.

ב-2016 מונתה חוקרת המכון נסרין חדאד חאג' יחיא לראש התכנית ליחסי יהודים-ערבים. חדאד חאג' יחיא, בעלת תואר שני בחינוך ובגאוגרפיה חברתית מאוניברסיטת תל אביב, עובדת כעת על עבודת הדוקטור שלה בנושא השפעת חסמים במרחב החברתי על חוסר מעש בקרב צעירים ערבים בישראל.

מפגש של צוות התכנית ליחסי יהודים-ערבים עם חברי הכנסת יוסף ג'בארין ואיימן עודה (שניהם מהרשימה המשותפת) וחבר הוועד המנהל של המכון וי"ר באבוקום עימאד תלחמי בנצרת

ח"כ עאידה תומא סלימאן (הרשימה המשותפת) בכנס בכפר קאסם

קבלת החלטות במערכות הממשל ובתהליכים המרכזיים של קבלת ההחלטות על חלוקת המשאבים הלאומיים תעצים גם את השיתוף וגם את ההשתתפות של הציבור הערבי בשגרת החיים של המדינה ואף תתרום לקידום השוויון ולהבנה טובה יותר של צורכי ציבור זה.

בספטמבר נפגשו צוות התכנית והנהלת המכון בעיר נצרת עם חברי הכנסת יוסף ג'בארין ואיימן עודה (שניהם מהרשימה המשותפת) לדיון מעמיק ביחסי המדינה והאוכלוסייה הערבית. באותה הזדמנות התקיים סיור בחברת באבוקום (babcom) כדי ללמוד ממודל הצלחה של מרחבי עבודה משותפים ליהודים וערבים.

בסוף דצמבר השתתפה ראש התכנית, נסרין חדד חאג' יחיא, במפגש בבית הנשיא עם נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה במשרד הכלכלה והתעשייה בנושא גיוון תעסוקתי בשוק העבודה הישראלי

ב־2016 פתח צוות התכנית בכמה מחקרים חדשים, העיקרי שבהם עוסק במרחבי עבודה משותפים ליהודים ולערבים. הפרויקט בודק את הדינמיקה בין עובדים יהודים וערבים באותו מקום עבודה ומברר מהם המשתנים שמסייעים לקיומה של סביבת עבודה המטפחת קבלה, שוויון ושיתוף בין עובדים יהודים וערבים ומהם המשתנים שמקשים על כך. המחקר נעשה בשיתוף עם נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה במשרד הכלכלה והתעשייה ועם הארגון "קולקטיב אימפקט".

מחקר נוסף שהוחל בו ב־2016 עוסק בשילוב ערבים במוקדי קבלת החלטות. הנחת היסוד היא שהגברת הייצוג של אזרחים ערבים במוקדי

ראש התכנית לרפורמות במדיה, ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר, בדיון חירום בנושא תאגיד השידור הציבורי

מימין לשמאל: מנכ"ל משרד התקשורת שלמה פילבר, עורכת "כלכליסט" גלית חמי, העיתונאית תמר איש שלום, העורך הראשי של "גלובס" חגי גולן והעורך הראשי של "דה מרקר" סמי פרץ בדיון בנושא תקשורת כלכלית בנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

התכנית לרפורמות במדיה / ראש התכנית: ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר

לאחר הודעת ראש הממשלה על כוונתו לסגת מן ההחלטה להקים את התאגיד קיים המכון כנס חירום בכותרת "אין דבר כזה תקשורת חופשית מדי" בהשתתפות בכירים מן התקשורת, חברי כנסת ונציגי ציבור. במשתתפים: העיתונאי יעקב אחימאיר, ח"כ קארין אלהרר (יש עתיד), השופטת (בדימוס) דליה דורנר, סמנכ"ל דיגיטל בתאגיד אלעד טנא, ח"כ איתן כבל (המחנה הציוני), העיתונאי בן כספית, ח"כ רועי פולקמן (כולנו), ח"כ יואב קיש (הליכוד) והעיתונאית אילאיל שחר. המכון ממשיך בפעילות שמטרתה למנוע את סגירת התאגיד ולעצור את הניסיונות לשים אותו תחת שליטה פוליטית. בתחילת נובמבר התקיים דיון בוועדת הכלכלה בנושא תאגיד השידור. ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר נכחה בו, וחוות הדעת שלה, שנשלחה לחברי הוועדה בעוד מועד, צוטטה בעת הדיון בפי כל חברי הוועדה.

התכנית "רפורמות במדיה" עוסקת בהיבטים המהותיים והמבניים של התנהלות אמצעי התקשורת והמדיה החדשה בישראל ובאיתור ואבחון של הצעות להתמודדות עם כשלים בתפקוד של אמצעי התקשורת, בכללם הקשיים שמקורם בלחצים מסחריים ובכשלי שוק.

גם בשנה החולפת היה לסוגיית הקמתו של תאגיד השידור הציבורי חלק משמעותי בפעילותה של התכנית: ראש התכנית, ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר, הופיעה לפני ועדת הכלכלה של הכנסת ועשתה ניסיונות מאומצים לשכנע את הוועדה בחשיבות של ניתוק מועצת התאגיד מהפוליטיקאים. היא אף התראיינה תדיר בתקשורת והגישה חוות דעת לגורמים הרלוונטיים. הפעילות הענפה הובילה לכך שהמלצות המכון לעניין הגבלת היכולת של חטיבת החדשות בתאגיד החדש להשתמש במיקור חוץ התקבלו. ד"ר שוורץ אלטשולר נבחרה, יחד עם המרכז לאתיקה במשכנות שאננים, לנסח את הקוד האתי של תאגיד השידור החדש.

דיון חירום בנושא תאגיד השידור הציבורי. ח"כ רוני פולקמן (כולנו) וח"כ יואב קיש (הליכוד)

מפקד גלי צה"ל ירון דקל בדיון בנושא יחסי תקשורת ופוליטיקה
בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

מחקר נוסף שראה אור העמיד במוקד הדיון את הסיקור העיתונאי בבתי המשפט (סיקור אודיוויזואלי של בתי המשפט בישראל, מאת איתי רביד). צוות התכנית התגייס במרץ לפעולות ההטמעה ולהופעות בתקשורת ואף נפגש עם הנהלת בתי המשפט על מנת לקדם את יישום ההמלצות, שעיקרן - התאמת כללי השידור מבתי המשפט לעידן החדש.

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר וד"ר גיא לוריא הופיעו לפני הוועדה הציבורית בנושא הסדרת דיני תעמולת בחירות, בראשות נשיאת בית המשפט העליון בדימוס השופטת דורית ביניש, והציגו את המלצות מחקר המדיניות בנושא (רפורמה בדיני תעמולת הבחירות, מאת גיא לוריא ותהילה שוורץ אלטשולר). בדוח הביניים של הוועדה אומצו כמה מהמלצות המכון, למשל ההמלצה לבטל את האיסור על תעמולת בחירות ברדיו ובטלוויזיה במשך 60 הימים שלפני הבחירות, ההמלצה לאפשר למועמדים לרכוש פרסומות בטלוויזיה וברדיו וההמלצה להטיל חובת שקיפות על כל אמצעי התקשורת באשר הם.

באפריל 2017 הגישה המדינה הצעה לפיצול תאגיד החדשות מתאגיד השידור. ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר פרסמה חוות דעת ונכחה בדיונים בכנסת כדי לוודא שהפרדה זו, אם תיעשה, תשמור על עצמאותו של תאגיד החדשות החדש מהתערבות פוליטית. בחודש מאי אישרה הכנסת את הקמת תאגיד החדשות החדש במודל מינוי בכירים מנותק מהתערבות פוליטית וזהה כמעט לחלוטין לזה של תאגיד השידור הציבורי.

מחקר המדיניות צנזורה וסודות ביטחוניים בעידן הדיגיטלי (מאת תהילה שוורץ אלטשולר וגיא לוריא) ראה אור ב־2016. בעקבות פרסומו נפגשו חוקרי התכנית עם הצנזורת הצבאית הראשית, אל"מ אריאלה בן אברהם, ועל פי בקשתה ניסח צוות התכנית המלצות להחלת הצנזורה על דפים ציבוריים בפייסבוק. ההמלצות יושמו על ידי הצנזורת הלכה למעשה.

פרופ' יובל פלדמן במפגש חוקרים של פרויקט המידתיות בפרז

מפגש חוקרים בינלאומי של פרויקט המידתיות בפרז

התכנית למידתיות בקבלת החלטות שלטוניות

ראשי התכנית: פרופ' מרדכי קרמניצר, ד"ר רענן סולציאנו קיין

והמבצעת ובהתעמקות בשאלת ההתחשבות בזכויות בעת גיבוש המדיניות מלכתחילה.

התכנית "מידתיות בקבלת החלטות" נעה על שלושה צירי מחקר עיקריים: משפטי, מדיניותי והתנהגותי.

בציר המשפטי מתבצע מחקר השוואתי על היישום של עקרון המידתיות בפסיקת בית המשפט העליון בישראל ובעוד חמש מדינות (גרמניה, דרום אפריקה, הודו, פולין, קנדה). המחקר בוחן את היישום של עקרון המידתיות ומבחני המשנה שלו בשיטות המשפט השונות ופועל לצקת

עקרון המידתיות הוא אחד העקרונות העל-חוקתיים המרכזיים במשפט הישראלי. התפיסה המשפטית הישראלית היא שזכויות אדם הן זכויות יחסיות ושמותר, בנסיבות מסוימות, לפגוע בהן. המידתיות תוחמת את המסגרת המותרת להגבלת זכויות חוקתיות ומאפשרת בכך ליישב קונפליקטים בין אינטרסים ציבוריים לזכויות אדם.

את עקרון המידתיות פיתחו בתי המשפט כדי לבחון במסגרתו מדיניות בדיעבד. ייחודו של פרויקט המידתיות שלנו הוא בהסטת נקודת המבט מן הרשות השופטת אל מקבלי ההחלטות ברשויות המחוקקת

הספר בוחן את סוגיות המידתיות במשפט הישראלי,

בין השאר מבחינת התאמתה בעת קבלת החלטות, להבדיל מהבעת ביקורת שיפוטית על החלטות שכבר התקבלו. בחלקו השני של הספר מוצגות סקירות מקיפות של המידתיות בשלוש שיטות משפט מובילות מנקודת המבט החוקתית.

מימין לשמאל: פרופ' יובל פלדמן, פרופ' מרדכי קמרניצר וד"ר רענן סוליציאנו קינן במפגש חוקרים של פרויקט המידתיות בפר"ז

הגנה על זכויות. ביתר פירוט: המחקרים בודקים מה משפיע על המשקל שמחליטים לתת לכל זכות. ניסוי אחד בחן את ההשפעה של הוספת התווית "זכות" למשקל שניתן לשיקול מסוים מול שיקול מתחרה. ניסוי אחר שאל על משקלו של המועד שבו מוצגת השפעת חלופות מדיניות על זכויות, עם יתר השיקולים או בנפרד, בשלב מאוחר יותר. ניסוי שלישי בדק אם מדיניות המוצגת כמדיניות זמנית מגבירה את הסיכויים לאישור מדיניות אחרת הפוגעת בזכויות.

תוכן קונקרטי יותר לעיקרון המופשט. כמו כן הוא עוסק באבחון היתרונות והחסרונות של המודלים השונים של המידתיות.

בציר המדיניות הוקמה ב-2016 קבוצת מחקר בינלאומית (חוקרים מישראל, אנגליה וגרמניה) לחקר הליך החקיקה בשלוש המדינות הללו בתחום הלוחמה בטרור.

בציר ההתנהגותי נעשים ניסויים שמטרתם לנתח את דרך קבלת ההחלטות במצבים שנדרש בהם איזון בין קידום מטרות ציבוריות ובין

כנס דב לאוטמן למדיניות החינוך. מימין לשמאל: יוחנן פלסנר, מנכ"לית משרד החינוך (דאז) מיכל כהן, ראש עיריית רעננה זאב בילסקי, נשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין, נשיא האוניברסיטה הפתוחה פרופ' קובי מצר, נעם לאוטמן, בפורום דב לאוטמן למדיניות בחינוך.

סיימון מילנר, ראש מחלקת מדיניות של פייסבוק בבריטניה, באפריקה ובמזרח התיכון, בכנס של המכון

התכנית לדמוקרטיה בעידן המידע / ראש התכנית: ד"ר תהילה שוורץ אלשטולר

ועדת הכספים של הכנסת, בראשות היו"ר ח"כ משה גפני (יהדות התורה), אישרה נוהל חדש להגברת השקיפות בהעברות תקציביות. כללי הנוהל החדש מבוססים על נייר ההמלצות נוהל שקיפות בהעברות תקציביות בוועדת הכספים, שכתב המכון בשיתוף עם המרכז להעצמת האזרח, הסדנה לידע ציבורי, ארגון "הצלחה", התנועה לחופש המידע, ושקיפות בינלאומית-ישראל. הנוהל החדש יחייב את משרד האוצר להגיש מראש כל בקשה לשינוי תקציבי לחברי הוועדה. הבקשה תפורסם באתר הכנסת ותפרט מה יהיה המקור התקציבי של ההעברה. כל שינוי תקציבי יוצג בתוך הקשרו הרחב, כלומר יסביר מדוע הוא נדרש למרות שלא נכלל בתקציב מלכתחילה, ויכלול נושא אחד בלבד על מנת למנוע קישור לא-ענייני בין נושאים. נקבע כי הוועדה תקיים דיון על ביצוע התקציב אחת לחצי שנה.

התכנית מבקשת לרתום טכנולוגיות תקשורת חדשות ליצירת דרכי תקשורת בין הממשל והאזרחים ולניצול היתרונות החברתיים והכלכליים הגלומים במידע השלטוני, בדגש על קידום ממשל פתוח.

בשנה החולפת הקים המכון קבוצת עבודה לדיון ולכתיבה מחודשת של חוק הגנת הפרטיות. בקבוצה חברים בכירים מהאקדמיה, מהמגזר הציבורי והשוק הפרטי ונציגים מרמו"ט (הרשות למשפט טכנולוגיה ומידע במשרד המשפטים), מהמועצה להגנה על הפרטיות, ממחלקת הייעוץ והחקיקה במשרד המשפטים, מ"ישראל דיגיטלית", מהאגודה לזכויות האזרח ומהתנועה לזכויות דיגיטליות. הקבוצה מתעתדת לגבש נוסח מתוקן להצעת חוק הפרטיות שיתאים לעידן הדיגיטלי. הנוסח החדש יוגש למשרד המשפטים, ויוצע שהוא יהיה הבסיס לתיקוני החקיקה הנדרשים.

 המחקר בודק באופן פרטני את מידת הטמעתו של חוק חופש המידע בקרב הרשויות והמוסדות בישראל ואת פעולתם של המנגנונים שאמורים להוציא מן הכוח אל הפועל. כמו כן, המחקר בודק את הטמעתו של החוק כפי שהיא באה לידי ביטוי בפסיקותיהם של בתי המשפט המינהליים והמחוזיים ושל בית המשפט העליון. לאחר בחינת הקיים, הנייר מציג שורה של המלצות מעשיות לשיפור הטמעתו של החוק בישראל.

פרופ' יוג'ין קנדל, יו"ר עמותת סטארט-אפ ניישן סנטרל (Start-Up Nation Central), וניר ברקת, ראש עיריית ירושלים, בשיחה אחד-על-אחד בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

דיון בשולחן עגול שהתקיים במכון בנושא זה ביולי 2015. בעקבות החלטת הממשלה החל המכון בעבודה על הצעה לסדר בנושא מדיניות פרטיות בפתחות מאגרי מידע שלטוניים, והיא תוגש למשרדי הממשלה לאור ההחלטה לפתוח את מאגרי המידע.

הצורך בחקיקה לעניין ההתנהגות הרצויה והראויה ברשתות החברתיות עלה לראשונה לדיון נרחב בקרב מקבלי החלטות ב-2016. נכתבו שתי חוות דעת מקיפות על תזכיר הצעת "חוק הפייסבוק" שהגיש משרד המשפטים ועל הצעת חוק פרטיות להפיכת הרשתות לרשויות צנזורה. חוות הדעת קיבלו חשיפה תקשורתית רחבה בארץ ובחו"ל, ויש להניח שהסוגיות שעלו בהן יישארו על סדר היום הציבורי גם בעתיד.

באוגוסט 2016 אישרה הממשלה את ההחלטה לקדם את המדיניות לפתיחת מאגרי המידע הממשלתיים. עיקרה של ההחלטה הטלת חובה על משרדי הממשלה למפות את מאגרי המידע הממשלתיים ולהנגישם לציבור. המוטיבציה העיקרית שלה היא קידום חדשנות במתן שירותים לציבור ושיפור השקיפות של עבודת הממשלה. משמעות ההחלטה היא שהמידע הממשלתי יהיה פתוח לציבור כברירת מחדל (open by default), למעט במקרים של מניעה משפטית, הגנה על הפרטיות, אבטחת מידע או מניע ביטחוני. ההחלטה התבססה על הצעות שעלו במחקר מדיניות שפרסם המכון בנושא זה - מידע רוצה להיות חופשי: הטמעת חוק חופש המידע בישראל (מאת יונתן ארבל ותהילה שוורץ אלטשולר, 2008) ועל

כנס דב לאוטמן למדיניות החינוך, פאנל בנושא השיח החדש בחברה החרדית: רוחי רחזנברג, מטפלת ומנחת קבוצות דיאלוג; יצחק טרכטינגוט, מנהל תכניות תחום חרדים, ג'וינט ישראל-תבת; הרב ארי (אברהם) סמג'ה, רב רמת שלמה בירושלים; מני גיראשוורץ, העורך הראשי של האתר "בחדרי חרדים"

נשיא המדינה, ראובן (רובי) ריבלין, נושא דברים בכנס דב לאוטמן למדיניות החינוך

פורום דב לאוטמן למדיניות החינוך

בקבוצות שונות בחברה הישראלית. לקראת הכנס הוקמו שתי קבוצות עבודה, שכתבו גם ניירות עבודה: קבוצת אנשי חינוך חרדים, שעסקו בניית שפה ללימודי דמוקרטיה במגזר החרדי, וקבוצת אנשי אקדמיה ומעשה בתחום הכשרת מורים. כמו כן נכתבו שני מחקרי עומק, האחד על היכולת לנהל שיח בכיתה בנושאים שנויים במחלוקת, שהסתמך על סקר רחב היקף בקרב מורים והורים, והאחר בנושא תפקיד השלטון המקומי בחינוך לדמוקרטיה, שהסתמך על ראיונות עם בכירים במערך השלטון המקומי.

במשתתפים בכנס: נשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין, שרי החינוך לשעבר הרב שי פירון (יש עתיד) ופרופ' יולי תמיר (העבודה), מנכ"לית משרד החינוך (דאז) מיכל כהן ומבקר המדינה השופט (בדימוס) יוסף שפירא.

בדצמבר 2016 התקיים, זו השנה השנייה, הכנס השנתי של פורום דב לאוטמן למדיניות החינוך, תוצר שיתוף פעולה של קרן לאוטמן, האוניברסיטה הפתוחה והמכון הישראלי לדמוקרטיה. הפורום שם לו למטרה לשמש במה מרכזית להעלאת נושא החינוך לערכים דמוקרטיים בישראל לסדר היום הציבורי החינוכי. האתגר הגדול הוא לחנך לשותפות בין הקבוצות המרכיבות את החברה הישראלית, כל אחת מהן בעלת אינטרסים משלה וזוהת נבדלת.

הפעם התמקד הכנס באתגרים שגופי החינוך בישראל צריכים להתמודד עמם בבואם לחנך לשותפות ולקדם שינוי במדיניות החינוך לדמוקרטיה. בכנס התקיימו דיונים בארבעה מוקדים: כיצד לנהל בכיתות שיח בנושאים שנויים במחלוקת; אתגרים בשיח על דמוקרטיה בחינוך; תפקיד השלטון המקומי בחינוך לדמוקרטיה; והשיח הדמוקרטי

המרכז ללאום, דת ומדינה

האתגר שבאיזון בין מדינת לאום יהודית ובין מדינה דמוקרטית מלווה את מדינת ישראל מראשית הקמתה. כדי להיענות לו יש צורך לעצב מרחב ציבורי שמתקיימים בו זה בצד זה מאפייני זהות יהודיים פרטיקולריים (לאום ודת) ומאפייני זהות דמוקרטיים-ליברליים.

המרכז ללאום, דת ומדינה קם כדי להתמודד עם האתגר. תכניות המרכז מבקשות להבנות את היחסים בין יהדות לדמוקרטיה; לרכך ולהסדיר את המתח בין הדת והמדינה בישראל; לפתח דרכים לשילוב החרדים בחברה ובמשק, אגב הכרה בייחודם; לטפח מכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית; וליצור תשתית אינטלקטואלית לעיצוב שיח זכויות אדם במדינת לאום יהודית.

סגן נשיא אחראי
פרופ' ידידיה שטרן

מנהל המרכז
ד"ר שוקי פרידמן

נעמי פרל, מנהלת תכניות לפיתוח מנהיגות בקהילה החרדית במכון מנדל, בכנס בנושא שילוב חרדים באקדמיה

מימין לשמאל: חוקרי המכון יאיר אטינגר, ד"ר גלעד מלאך וד"ר לי כהנר בכנס בנושא שילוב חרדים באקדמיה

התכנית "חרדים בישראל" / ראש התכנית: ד"ר גלעד מלאך

בד בבד המשיך צוות התכנית לעבוד עם צמרת משרד הכלכלה ועם הממונה על שילוב חרדים בתעסוקה במשרד, שירה ברלינר. משרד הכלכלה הטמיע במדיניותו את מרבית המלצות המחקר של תכנית האב: הוכנסו פרמטרים של תעסוקה איכותית בכל המכרזים החדשים למרכזי ההכוון; גובשה תכנית לשילוב חרדים במשרדי הממשלה; ומרכז ההשקעות של משרד הכלכלה אימץ לתוך מסלול תמרוץ המעסיקים את המלצות המכון להחיל קריטריון של רמת הכנסה של העובדים במסלול עידוד ההעסקה של עובדים חרדים - כדי לא רק לתמרץ מעסיקים המשלבים חרדים, אלא גם כדי לעודד תעסוקה איכותית של העובדים החרדים.

ד"ר לי כהנר וד"ר גלעד מלאך, חוקרים בתכנית, הצטרפו בהזמנת משרד הכלכלה לצוות החשיבה לקידום תעסוקה איכותית של נשים חרדיות. ההחלטה לקיים את התהליך היא תוצר של תכנית האב שנכתבה במכון.

התכנית מתמקדת בקידום ההשתתפות של אנשי החברה החרדית (נשים וגברים) בחיי המעשה בכלכלה ובחברה. שתי מטרותיה העיקריות: (א) גיבוש מדיניות וקידום יוזמות קונקרטיות לשילוב האוכלוסייה החרדית בחברה ובכלכלה; (ב) סיוע בקיום שיח ציבורי מכבד כלפי האוכלוסייה החרדית המתבסס על היכרות ממשית ועמוקה עם חברה זו על בסיס ניתוח התהליכים שהיא עוברת.

בתחילת 2016 הושקה תכנית האב לתעסוקה איכותית לחרדים, בכותרת מפניסה לתעסוקה לתעסוקה מפניסה (מחקר מדיניות מאת גלעד מלאך, דורון כהן וחיים זיכרמן). בכנס ההשקה השתתפו ח"כ יעקב מרגי (ש"ס); הממונה על התעסוקה במשרד הכלכלה, מיכל צוק; ראש המועצה הלאומית לכלכלה, אבי שמחון; ומנכ"ל משרד ראש הממשלה, אלי גרונר.

המשנה לממונה על התעסוקה במשרד הכלכלה מיכל צוק בכנס בנושא שילוב חרדים בשוק העבודה

צבי שרייבר, מנהל קמפוס אקדמי לוסטיג המרכז האקדמי לב, בכנס של המכון בנושא חרדים באקדמיה

יו"ר ות"ת, פרופ' יפה זילברשיץ, בכנס של המכון בנושא שילוב חרדים באקדמיה

בספטמבר, על רקע פרסום תכנית החומש של המל"ג, קיים המכון, יחד עם ביה"ס למדיניות ציבורית ע"ש פדרמן באוניברסיטה העברית בירושלים, יום עיון בכותרת "חרדים לאקדמיה". המשתתפים עסקו בשילוב נשים וגברים חרדים במערכת ההשכלה הגבוהה - בדרכים הראויות לעשות זאת ובהשלכות המהלך. בין המלצות המכון שאומצו בתכנית החומש: הכפלת היעד לשילוב סטודנטים חרדים עד סוף החומש; פיתוח וחיזוק המודל המשתלב של לימודי חרדים בקמפוסים אקדמיים כלליים בכיתות נפרדות; עידוד חרדים להשתלב בלימודי תואר שני במוסדות כלליים; הקמת מסלול ייעודי לגברים חרדים להשלמת בגרויות כדי לפתוח לפנייהם את האפשרות להשתלב באקדמיה; ועידוד שילוב חרדים בלימוד מקצועות המובילים לתעסוקה איכותית: מדעים, הנדסה ומחשבים.

יש להסיט את הדיון משיח על כמות החרדים בשוק התעסוקה לשיח על איכות השתלבותם במקצועות מותאמים. תכנית האב שהוצגה פה היום היא נדבך חשוב מאוד במאמץ הכולל, היות שאנו מאמינים שחלק גדול מהחוכמה לא נמצא רק בממשלה

מנכ"ל משרד ראש הממשלה, אלי גרונר

השנה ראה אור הכרך הראשון של שנתון החברה החרדית בישראל (מאת גלעד מלאך, מאיה חושן ולי כהנר), בשיתוף עם מכון ירושלים למחקרי מדיניות. השנתון מכנס במקום אחד, לראשונה, את רוב המידע הכמותי הקיים היום על החברה החרדית הישראלית. הוא מסרטט תמונה שלמה ומעודכנת שלה על בסיס מידע סטטיסטי וניתוח נתונים בתחומים רבים וחשובים: דמוגרפיה, חינוך, רווחה ורמת חיים, תעסוקה, דפוסי הצבעה בבחירות לכנסת ואורחות חיים. בהיותו מסמך ראשון מסוגו זכה השנתון לתהודה תקשורתית אדירה והפך כמעט בן לילה למקור מהימן למקבלי החלטות בנושאים של תכנון מדיניות לחברה החרדית.

אפרת שפירא-רזנברג ופרופ' מאיר בחגלו בכנס של המכון בנושא גבולות הזהות היהודית

הסופר יהושע סובול ופרופ' חביבה פדיה בכנס המכון בנושא גבולות הזהות היהודית באקדמיה

תכנית "דת ומדינה" / ראש התכנית: יאיר שלג

- התכנית מנסה להתמודד עם אתגר זה בכמה דרכים:
- עריכת מחקרים וניסוח המלצות לקידום אסטרטגיה לאומית לגיור.
- קיום ימי עיון: בחודש פברואר, למשל, יחד יום דיונים בוועדות הכנסת לנושא הגיור, בשיתוף עם השדולה "עם, דת ומדינה". צוות החוקרים הגיש לוועדה את התכנית האסטרטגית שגיבש המכון בנושא הגיור בישראל.
- הקמת פורום משותף של המכון עם מערך הגיור הממלכתי, ראשי המכוניס להכשרה לגיור וארגוני גיור. מטרת הפורום לייעל את הליך הגיור על ידי הכנת תכנית פעולה להגדלה של ממש במספר המתגיירים.
- יצוין כי כבר הוחל ביישומן של המלצותינו לשיפור מערך הגיור, אחת מהן - הקמת כיתות לימוד מקוונות. בימים אלו ממשיכים חברי הצוות במיפוי האתגרים הבאים ובניסוח הצעות לשיפור.

התכנית "דת ומדינה" עוסקת באתגרים המוסדיים-המשפטיים של החקיקה שעניינה דת ומדינה ובמתח שבין ערכים דתיים לערכים דמוקרטיים. המכון הישראלי לדמוקרטיה מבקש להשפיע על עיצוב זהותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ושוף, במחקריו ובפעילות היישום שלו, לאפשר ל"דת" ול"מדינה" להכיל זו את זו ולהעשיר בכך את הקיום הישראלי הן בצד הדמוקרטי, האוניברסלי, והן בצד היהודי, הפרטיקולרי.

גיור. בישראל חיים כיום מאות אלפי ישראלים, בעיקר עולים מחבר המדינות לשעבר וצאצאיהם, הרואים בעצמם יהודים, חיים כיהודים ומוכרים כיהודים על ידי סביבתם, אך אינם מוכרים כיהודים על ידי הממסד הדתי ורשויות המדינה. כתוצאה מכך הם נתקלים בחסמים בירוקרטיים בתחומי חיים חשובים ביותר, למשל נישואים, קבורה והורות. מדובר בקשיים שיוצרים מתחים חברתיים ואישיים כאחד.

אריאל וייס בכנס המכון בנושא גבולות הזהות היהודית

פרופ' יחידה שטרן, ד"ר שוקי פרידמן ויו"ר הסוכנות היהודית נתן שרנסקי בכנס המכון בנושא גבולות הזהות היהודית

סדנת לאום. מדינת ישראל, כמדינת הלאום של העם היהודי, ניצבת לפני אתגר דו-כיווני: מצד אחד יש המערערים על הלגיטימיות של הגדרתה כמדינת לאום יהודית, ומצד שני יש הטוענים כי היא זונחת את אחריותה לשמש מדינת לאום. אנו צופים כי בשנים הקרובות יתעצם השיח בדבר הלגיטימיות והאופי הראוי של מדינת ישראל כמדינת לאום, ואולי אפילו יחריף. הן הזירה הפוליטית והן הזירה האינטלקטואלית - בארץ ובעולם - עסוקות בנושאים אלו, הנוגעים בליבת הקיום הישראלי. כדי להתמודד עם האתגר יזם המכון בשנה החולפת סדנה בנושא מדינת הלאום היהודית. משתתפי הסדנה - חוקרים בכירים ואיש ציבור - בחנו את ההיבטים התאורטיים וכמה מההיבטים הפרקטיים של מדינת לאום יהודית במאה ה-21 ודנו בשאלות העומק בדבר אופייה של מדינת ישראל בעתיד הקרוב והרחוק.

גם בשנה החולפת (2016) פעלה השדולה "עם, דת ומדינה", בראשות הח"כים עליזה לביא ואלעזר שטרן (שניהם מ"יש עתיד"), בשיתוף עם המכון הישראלי לדמוקרטיה וארגוני חברה אזרחית נוספים לקידום השיח בכנסת בסוגיות של דת ומדינה. מפגשי השדולה הוקדשו לחמישה נושאים עיקריים: מודלים עצמאיים של כשרות; נישואים שלא דרך הרבנות; גיור; הממסד הדתי בישראל; ויהדות התפוצות.

בדצמבר התקיים במכון יום עיון בהשתתפות מומחים מהארץ ומהעולם בכותרת "הזהות היהודית וגבולותיה: בין דת, לאום ותרבות". בכנס נידונו סוגיות הקשורות לזהות היהודית, כגון: דרכי ההצטרפות לעם היהודי, היחס לנישואים מעורבים, עידן ריבוי ה"סוגים" של היהדות. במשתתפים בכנס: ד"ר מאיר בזגלו, פרופ' מייקל וולצר (Walzer), הסופר ליאון ויזלטיר, הרב יעקב מדין, הרב דוד סתיו, פרופ' חביבה פדיה, הרב שלמה ריסקין ויו"ר הסוכנות היהודית נתן שרנסקי.

פרופ' ידידיה שטרן וח"כ שלי יחימוביץ' (המחנה הציוני) בהשקת הספר "כשיהדות פוגשת מדינה"

פרופ' מייקל וולצר בכנס המכון בנושא גבולות הזהות היהודית

הרב דוד סתיו בכנס המכון בנושא גבולות הזהות היהודית

התכנית לזכויות אדם והיהדות / ראשי התכנית: פרופ' חנוך דגן, פרופ' שחר ליפשיץ, פרופ' ידידיה שטרן

במסגרת פרסומי התכנית ראו השנה אור: קובץ מאמרים בעריכת הרב ד"ר בני לאו - "זאין הדעות שוות": על מעמדו של אדם עם מוגבלויות שכליות והתפתחותיות בעולמה של מסורת ישראל; חוברת בסדרת אישים - הומניזם, דמוקרטיה וזכויות אדם במשנתו של הרב אהרן ליכטנשטיין (מאת אביעד הכהן ואליעזר חדד); הגיליון השני של כתב העת בפרט ובכלל: על יהדות, ריבונות וזכויות אדם (בעריכת ראשי התכנית: חנוך דגן, שחר ליפשיץ וידידיה שטרן; שישה מאמרים של בוגרי התכנית); והספר בין זהות לאחרות בתאטרון תנ"כי בישראל (מאת שרון אהרונוסון-להבי, גרסה מקוונת בלבד).

בשנת 2016 החל את הכשרתו במכון המחזור השישי של חוקרים צעירים בתכנית היוקרתית "זכויות אדם והיהדות". התכנית מפתחת שדה מחקר אינטלקטואלי חדש ומסייעת בעיצוב צוות חוקרים איכותי שיעמיק את השיח העתידי על ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. כבכל שנה מאז נוסדה התכנית נבחרו ששת החוקרים הצעירים החדשים מתוך עשרות דוקטורנטים שנענו ל"קול קורא" שלנו מכל האוניברסיטאות בישראל. שלוש השנים הבאות יוקדשו להשלמת לימודי הדוקטורט שלהם וללימוד בתכניתנו הייחודית שמטרתה להרחיב את אופקיהם ואת הכשרתם המקצועית במשמעותיות האפשריות של שילוב יהודים - כלאום, כדת וכתרבות - בחיים בדמוקרטיה ליברלית.

המרכז לממשל וכלכלה

המרכז לממשל וכלכלה קם כדי לקדם יוזמות לשיפור רמת החיים ורווחתם של כלל אזרחי המדינה ולהשגת צמיחה מכלילה, צמצום פערים כלכליים וחברתיים, שיפור איכות החיים של אזרחי המדינה והגברת היציבות השלטונית, הפוליטית והרגולטורית. כדי להגשים יעדים אלו המרכז ממקד את עיקר מאמציו בשוק העבודה, בשירותי הציבורי ובפרומות פוליטיות.

השנה מונתה דפנה אבירס-ניצן למנהלת המרכז. אבירס-ניצן היא בעלת תואר ראשון ושני בכלכלה ובמינהל עסקים מאוניברסיטת תל אביב. לפני הצטרפותה לשורות המכון שימשה מנהלת היחידה לחקר ההגירה והעלייה במרכז AMBC באוניברסיטת בר-אילן והייתה הכלכלנית הראשית של התאחדות התעשיינים ומנהלת אגף המחקר הכלכלי של ההתאחדות.

סגן נשיא אחראי
פרופ' ידידיה שטרן

מנהלת המרכז
דפנה אבירס-ניצן

משה דיין, נציב שירות המדינה, בכנס המכון בנושא מינוי בכירים בשירות הציבורי

ח"כ ציפי לבני (המחנה הציוני), יוחנן פלסנר וח"כ פרופ' מנואל טרכטנברג (המחנה הציוני) בשולחן עגול בנושא פריימריז פתוחים

התכנית לרפורמות פוליטיות / ראש התכנית: פרופ' גדעון רהט

חיזוק המפלגות. בשנים האחרונות אנו עדים לירידה במעמדן של המפלגות בעיני הציבור הישראלי. מדד הדמוקרטיה הישראלית לשנת 2016, של מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות, מצא כי רק 12% בציבור הישראלי רוחשים אמון למפלגות וכי המפלגות נמצאות במקום האחרון באמון הציבור ברשימת המוסדות הנוספים שנבדקו (ובהם: צה"ל, הכנסת, הממשלה, בית המשפט העליון, המשטרה והתקשורת). מאז שנות ה-90 של המאה ה-20 ניכרת מגמה של היחלשות המפלגות לעומת התחזקות מעמדם של יחידים בתוך המפלגות. המגמה התעצמה לאחר שינוי שיטת הבחירות לשיטה של בחירה ישירה בראש הממשלה ונוותרה בעינה גם לאחר ביטולה של זו. מערכת פוליטית דמוקרטית ייצוגית אינה

התכנית שמה לה למטרה לגבש המלצות לשיפור המוסדות הפוליטיים וכללי המשחק הפוליטיים באופן שיחזק את הדמוקרטיה בישראל. אחת החוזקות החשובות של דמוקרטיה היא האיזון שבין משילות וייצוגיות. ואולם ישראל מתאפיינת במשילות חלשה (חוסר אפקטיביות של הרשות המבצעת), בהיעדר פיקוח נאות של הרשות המחוקקת (הכנסת) על הרשות המבצעת (הממשלה) ובריבוי מפלגות. המערכת הפוליטית הישראלית לוקה אפוא בחוסר יציבות קיצוני המקשה על מקבלי ההחלטות להוציא לפועל את החלטותיהם וליישם מדיניות איכותית לאורך זמן. התכנית לרפורמות פוליטיות מרכזת מאמצים גדולים כדי להביא לשינוי מצב זה על ידי חיזוק יכולת המשילות, מצד אחד, וטיוב הפיקוח והייצוגיות של הכנסת, מן הצד האחר.

ח"כ אברהם נגוסה (הליכוד), ח"כ אלעזר שטרן (יש עתיד) וח"כ אורלי לוי-אבוקסיס (לשעבר מישראל ביתנו) בדיון של השדולה לחיזוק הכנסת

העיתונאית וחברת הוועד המנהל של המכון מזל מועלם בדיון בנושא פריימריז פתוחים

ביולי כינס המכון שולחן עגול, יחד עם ח"כ ציפי לבני (המחנה הציוני), בכותרת "פריימריז פתוחים בישראל - האם אפשר?". הדיון עסק בהשפעות האפשריות של פריימריז פתוחים על המערכת הפוליטית ובאמצעים הנדרשים כדי לקיים הליך שכזה. בכנס ציין נשיא המכון, יוחנן פלסנר, כי "ממחקרי המכון עולה שהציבור אוהב את המדינה, אך מביע חוסר אמון במערכת הפוליטית ומתנכר אליה. לכן שיטה של פריימריז פתוחים, שייערכו בשיתוף קהל רחב, תוכל לפתור את הבעיות של שיטת הפריימריז ושל המפלגות הקטנות. הדבר אף עשוי לתרום ליצירת שני גושים שייצבו את המערכת הפוליטית".

יכולה לתפקד ללא מוסד המפלגות, שהוא החוליה המקשרת בין החברה למדינה, בין הציבור לנבחריו. לפיכך חיזוק התפקוד של המפלגות, ובעקבותיו חיזוק אמון הציבור בהן, הכרחי לקיומה של דמוקרטיה פרלמנטרית בריאה. התכנית לרפורמות פוליטיות הציבה לעצמה בראש את היעד של חיזוק המפלגות, הגברת ייצוגיות המפלגות ומתן תמריצים לדמוקרטיזציה של הליך הבחירות הפנים-מפלגתי. צוות התכנית פועל לשם כך בכמה דרכים - החל בהגדרת המכשולים הקיימים, עבור בגיבוש המלצות מדיניות להסרתם וכלה באיתור השותפים הרלוונטיים בזירה הפוליטית והציבורית.

ד"ר חן פרידברג ויוחנן פלנסר בדיון של השדולה לחיזוק הכנסת

זוכי אות הפרלמנטר לשנת 2016: ח"כ איילת נחמיאס־ורבין (המחנה הציוני) וח"כ הרב משה גפני (יהדות התורה)

בריבוי החקיקה הפרטית (בסיבות לתופעה ובדרכי ההתמודדות האפשריות), במעמדה הציבורי של הכנסת ובשיפור עבודת הפיקוח של הכנסת.

צוות התכנית נפגש עם השר יריב לוין (הליכוד), הממונה על תחום הרפורמה הפוליטית בממשלה, ועם ח"כ רועי פולקמן (כולנו) והציג לפניהם את המלצות המכון לשמירת האיזון בין הממשלה והכנסת - לצמצום החקיקה הפרטית, מצד אחד, ולהגברת יכולת הפיקוח של הכנסת על הממשלה, מן הצד השני.

בתגובה ליוזמה שקידמה הממשלה, ושעניינה מתן זכות הצבעה לאזרחים ישראלים החיים בחו"ל, פרסם המכון הצעה לסדר בנושא הצבעת אזרחים ישראלים מחו"ל (מאת עופר קניג ויוחנן פלסנר). המסמך כולל סקירה משווה של הנהוג בדמוקרטיה אחרות והצעה מעשית לנוהלי ההצבעה של אזרחים ישראלים השוהים בחו"ל. הנחת המוצא היא שיש לאפשר לאזרחים שמרכז חייהם בישראל אך בעת הבחירות

חיזוק הפיקוח הפרלמנטרי על הרשות המבצעת. כנסת ישראל חלשה מאוד ביכולות הפיקוח שלה על עבודת הממשלה ומתקשה לתפקד בגלל עודף חקיקה פרטית ופופוליסטית, המוביל לזילות בערכן של הצעות החוק; לבזבז משאבי כוח אדם מקצועי בכנסת ובממשל; להבאת המשק למצב של חוסר ודאות; להצפת ועדות הכנסת בגודש חקיקה פרטית שמעכבת דיון ברפורמות ממשלתיות; ולחוסר יכולת של ועדת השרים לענייני חקיקה לדון באופן ענייני במספר העצום של הצעות החוק הפרטיות המוגשות לעיונה.

כדי להתמודד עם בעיות אלו פועל המכון במגוון דרכים לחיזוק עבודת הפיקוח של הכנסת וצמצום התמריצים לחקיקה פרטית. השנה ראה אור העדכון למחקר המדיניות איך משפרים את עבודת הכנסת כגוף מחוקק ומפקח? (מאת חן פרידברג; מהדורה ראשונה: 2013). התקיימו שלושה מפגשים של השדולה לשיפור מעמד הכנסת, בהובלת ח"כ אלעזר שטרן (יש עתיד) ובהשתתפות חוקרי התכנית, חברי כנסת מהקואליציה והאופוזיציה ונציגים מהחברה האזרחית. במפגשים עסקו המשתתפים

הכנסת היא אחת הזירות החשובות ביותר לליבון הסוגיות המהותיות במדינה ולקבלת החלטות, ואולם בעיות שונות פוגעות ביכולתה למלא את תפקידיה בהצלחה.

החוברת "איך משפרים את עבודת הכנסת כגוף מחוקק ומפקח" מבוססת על שני פרסומים בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה: **פיקוח הכנסת על הממשלה: תמונת מצב והצעה לרפורמה** (מחקר מדיניות 77, 2009) ו**ותיקון שיטת הממשל בישראל** (2013).

החוברת כוללת את תמצית הכשלים שאובחנו בעבודת הכנסת בשני תחומים עיקריים – חקיקה ופיקוח על הרשות המבצעת – ואת עיקרי ההמלצות לשיפור עבודתה.

טקס הענקת אות הפרלמנטר המצטיין לשנת 2016. פרופ' ידידיה שטרן, ח"כ איילת נחמיאס-ורבין (המחנה הציוני), יו"ר הכנסת יואל (יולי) אדלשטיין (הליכוד), השופט (בדימוס) אליהו מצא, פרופ' מרדכי קרמניצר

פעילותם של גופים הפעילים בבחירות ואינם קשורים למפלגות. לקראת הדיונים בוועדה התראיין צוות מהמכון באמצעי התקשורת, ופורסמה חוות דעת בשם המכון שגרסה שפיקוח על פעילותם של גופים חוץ-מפלגתיים הפעילים בבחירות הוא דבר רצוי ואף קיים במדינות מערביות אחרות, אך יש לעשותו בשיקול דעת ומתוך שמירה על חופש הביטוי ובלא פגיעה ברצונם של אזרחים וארגונים להשתתף בבחירות. צוות המכון קרא לחברי הכנסת לאמץ בשלב הראשון חקיקה המטילה חובת שקיפות על ארגונים חוץ-מפלגתיים פעילים בבחירות, ולאחר תקופה לבחון אם יש צורך במגבלות נוספות. חוקר המכון, ד"ר גיא לוריא, השתתף בדיוני הוועדות, הופיע בתקשורת ונפגש עם חברי הכנסת מהקואליציה ומהאופוזיציה. פעילותו בנושא נמשכת גם בשנת 2017, עם התחדשות הדיונים בכנסת בהצעת החוק.

נמצאים בחו"ל לממש את זכות הבחירה, ואולם יש לעשות זאת בזירות ולהציב אמות מידה ברורות לזכאות להצבעה שכזאת.

חשוב מאוד שיש גוף שמודד את הפעילות הפרלמנטרית על פי קריטריונים המשקפים באמת את עשייתם של הח"כים. הדבר מקבל משנה תוקף בעידן שבו מובלטים בעיקר חברי כנסת שפורצים לתקשורת בדרך כזו או אחרת. ציון העשייה החיובית של חברי הכנסת חשוב לא רק לי כיו"ר הכנסת אלא לכל עם ישראל

יו"ר הכנסת, יואל (יולי) אדלשטיין

ביוני העניק המכון, זו השנה השישית, את אות הפרלמנטר המצטיין. השנה זכו בפרס ח"כ משה גפני (יהדות התורה) וח"כ איילת נחמיאס ורבין (המחנה הציוני). אות הפרלמנטר מוענק לחברי כנסת נבחרים שהוכיחו פעילות פרלמנטרית יוצאת דופן. בראש ועדת הפרס עומד סגן נשיא בית המשפט העליון לשעבר, השופט (בדימוס) תיאודור אור. את הטקס אירח יו"ר הכנסת יואל (יולי) אדלשטיין.

באוקטובר נפתח מושב החורף של הכנסת על סדר יומה של ועדת הכנסת עלתה הצעת החוק למימון מפלגות (תיקון: גופים פעילים בבחירות), בכינויה "v-15", שנועדה להסדיר את

השר זאב אלקין (הליכוד) בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

חבר הוועד המנהל של המכון וי"ר באבוקום, עימאד תלחמי, בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

ורד שלור-הורביץ בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

ותפקוד התקשורת הכלכלית; ובמודל המתאים להתאגדות עובדים בסביבת שוק דינמית. מנכ"ל משרד האוצר, שי באב"ד, הציג את התכנית האסטרטגית של המשרד לשנת 2017, ונגידת בנק ישראל, ד"ר קרנית פלוג, הובילה מושב בנושא משבר הפנסיה.

מושב נוסף, בשיתוף פרופ' יוג'ין קנדל ועמותת "סטארטאפ ניישן סנטרל", עסק בהטמעת חדשנות במשרדי הממשלה. במושב הוצגה טיוטת הצעת מחליטים, המשמשת בסיס לדיונים מתמשכים בצמרת האוצר לקראת קבלתה בממשלה ויישומה.

בחודש מאי התקיים כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה. כנס אלי הורביץ של המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא הכנס הכלכלי המוביל בישראל זה עשרים ושלוש שנים בהיותו נקודת מפגש לשיח ציבורי ולידע מקצועי בכלכלה ובחברה של פקידי הממשל, מקבלי החלטות, אנשי אקדמיה מובילים ובכירים מן המגזר העסקי והציבורי. מטרת הכנס היא טיוב של תהליך קבלת ההחלטות במגזר הציבורי והשבחה של איכות המדיניות החברתית והכלכלית של הממשלה לטובת הציבור כולו.

ב-2016 עסק הכנס בהשפעה שיש ליציבות הפוליטית על יכולתה של הממשלה לקדם רפורמות ועל ביצועי המשק והמגזר העסקי; בתפקיד

משנה למנכ"ל כלל ביטוח בע"מ, ענת לוי (מימין), וסגנית הממונה על התקציבים במשרד האוצר, יעל מבורך, בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

השרה איילת שקד (הבית היהודי) בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

מנכ"ל משרד האוצר שי באבד בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה

במשתתפים בכנס 2016: מנכ"ל משרד האוצר, שי באב"ד; נשיא התאחדות התעשיינים, שרגא ברוש; מנכ"ל משרד ראש הממשלה, אלי גרונר; שר הכלכלה והתעשייה, אלי כהן (כולנו); הממונה על התקציבים במשרד האוצר, אמיר לוי; יו"ר ההסתדרות, אבי ניסנקורן; הממונה על שוק ההון הביטחון והחיסכון, דורית סלינגר; החשבת הכללית, מיכל עבאדי-בויאנג'ו; מנכ"ל משרד התקשורת, שלמה פילבר; פרופ' יוג'ין קנדל; שרת המשפטים, איילת שקד (הבית היהודי); העיתונאים תמר איש שלום, חגי גולן וסמי פרץ; וחברי הכנסת הרב משה גפני (יהדות התורה), פרופ' מנואל טרכטנברג (המחנה הציוני), רועי פולקמן (כולנו) ועאידה תומא סלימאן (הרשימה המשותפת).

בעקבות הכנס והדיון במושב בסוגיית האפקטיביות של המגזר הציבורי החליט מנכ"ל משרד ראש הממשלה, אלי גרונר, על עבודה משותפת עם המכון בסוגיית טיוב הרגולציה. המכון החל לעבוד מיד בתום הכנס לקראת ניסוח המלצותיו, ותוצרי פעילותו יוצגו בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2017.

בעניין טיוב השירות הציבורי: עמיתי המכון, פרופ' יובל פלדמן ופרופ' יותם מרגלית, פועלים כצוות מיעץ לנציבות שירות המדינה. השניים פיתחו עבור הנציבות מודל להערכת עובדים ומגבשים ניסוי מעשי בשיטות לתמרוץ עובדים בשירות המדינה.

מימין לשמאל: מנכ"ל משרד ראש הממשלה אלי גרונו, יוחנן פלסנר והשופטת (בדימוס) דורית ביניש בדיון במכון בנושא מינוי בכירים בשירות הציבורי

ראש אגף תקציבים במשרד האוצר אמיר לוי ויוחנן פלסנר בכנס אלי הרביץ לכלכלה וחברה

התכנית לרפורמות בשירות הציבורי / ראש התכנית: פרופ' יובל פלדמן

משה דיין; מנכ"ל משרד המשפטים, אמי פלמור; והח"כים יעל גרמן (יש עתיד) ורועי פולקמן (כולנו). בעקבות הדיון נדחתה החלטת הממשלה שהייתה אמורה לעבור בנושא, ומאז אנו נמצאים בקשר רצוף עם מנכ"ל משרד ראש הממשלה כדי לסייע בשיפור תהליך קבלת ההחלטות למינוי בכירים בשירות הציבורי. חומרי המחקר של המכון בנושא זה הועברו גם לנציבות שירות המדינה והיו לעזר בבלימת יוזמות בעייתיות שניסו להגביר את הפוליטיזציה של מינוי בכירים בשירות הציבורי.

בעקבות הכרעת הדין בפרשת הולילנד קיים המכון שולחן עגול בשתי שאלות: כיצד מתמודדים בתי המשפט בישראל עם פרשיות שחיתות של בכירים; ומה מזין את הביקורת על הכרעת הדין ועל מערכת המשפט? בעקבות הדיון הוקמה קבוצת עבודה בראשות פרקליט המדינה לשעבר, עו"ד משה לדור, וראש אגף החקירות במשטרה לשעבר, יואב סגלוביץ. קבוצת העבודה תעסוק בדרכים להיאבק בשחיתות שלטונית.

מטרת התכנית להביא לשיפור האפקטיביות בעבודת הממשלה באמצעות העלאת המודעות ליתרונות השימוש בכלכלה התנהגותית, המשלבת היבטים מתחום הפסיכולוגיה ותורת המשחקים לשם הבנת מערכות כלכליות. התכנית מתמקדת ביצירת ידע שיכוון את פעילות הממשלה בהקשרים של ניהול כוח אדם: הנעת העובדים להתנהגויות רצויות, שיפור שיטת ההערכה והתמרוץ של עובדים בשירות הציבורי, התערבויות אפקטיביות להקטנת האפליה בעבודה וצמצום ממדי השחיתות.

בשיתוף עם מנכ"ל משרד ראש הממשלה, אלי גרונו, התקיים שולחן עגול בחודש מרץ על מינוי בכירים בשירות המדינה. בדיון הוצג מחקר של המכון בנושא אפקטיביות הממשלה והשירות הציבורי (אפקטיביות הממשלה בישראל במבט בינלאומי משווה, מאת מומי דהן). השתתפו בדיון: נשיאת בית המשפט העליון לשעבר, השופטת (בדימוס) דורית ביניש; השר (דאז) להגנת הסיביבה, אבי גבאי (כולנו); נציב שירות המדינה,

מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות

מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות, הפועל במסגרת המכון הישראלי לדמוקרטיה מאז שנת 1998, הוא מרכז מחקר עצמאי ובלתי תלוי המתמקד באיסוף, בניתוח ובשימור נתונים אמפיריים על החברה והפוליטיקה בישראל. המחקרים המתבצעים באמצעות ובשיתוף המרכז כוללים, בין היתר, את פרויקט מדד הדמוקרטיה הישראלית ואת מדד השלום וכן סקרי בחירות. מאגר הנתונים המקיף והאיכותי של מרכז גוטמן כולל מידע ונתונים על דעת הקהל בישראל מאז שנת 1947 ועד היום.

מנהלת אקדמית
פרופ' תמר הרמן

פרופ' תמר הרמן ונשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין באירוע הגשת מדד הדמוקרטיה הישראלית 2016 לנשיא

נשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין ויוחנן פלסנר באירוע הגשת מדד הדמוקרטיה הישראלית 2016 לנשיא

מדד הדמוקרטיה הישראלית

זאת, סקר המדד העלה בבירור כי לחלק לא מבוטל מהם תפיסות שאינן עולות בקנה אחד עם השקפת העולם הדמוקרטית, בייחוד בסוגיות כגון אפליית ערבים אזרחי ישראל והיחס לאחר.

את פרסום המדד ליוו סרטונים ויראליים בהגשת השחקן ליאור אשכנזי. הסרטונים הדגישו נושאים מרכזיים כמו אמון הציבור במוסדות השלטון, יחסי יהודים-ערבים ועמדות הציבור החרדי כלפי המדינה. צפו בהם בערוצי הדיגיטל השונים למעלה מ-200,000 אנשים. באפליקציית "תייג את עצמך" של המדד, שעלתה לאוויר בשיתוף אתר מאקו, השתתפו אלפי גולשים ובחנו את עמדותיהם שלהם בהשוואה לנתוני סקר המדד.

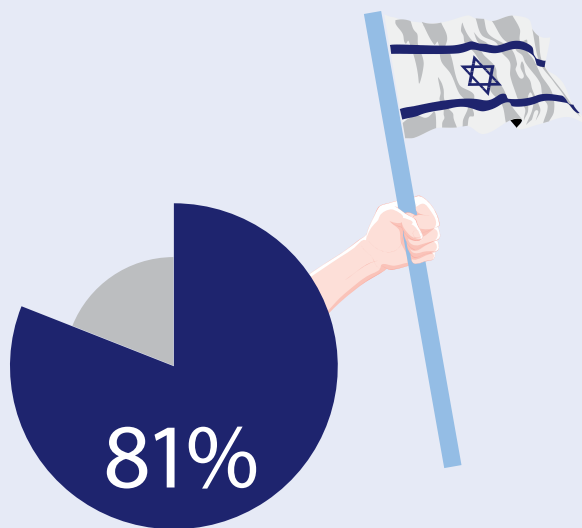
ממצאי המדד זכו לתהודה חסרת תקדים בכלי התקשורת בארץ ובעולם וצוטטו בהרחבה בפי מעצבי דעת קהל וקהילת מקבלי ההחלטות בישראל.

סקר שנתי על מצב הדמוקרטיה הישראלית העוסק, בין השאר, באמון הציבור במוסדות השלטון ובצעדים החברתיים והפוליטיים שלהם ובהערכת מעמדה של ישראל בעולם הדמוקרטי. המדד בוחן כיצד הישראלים תופסים את מצבם האישי והלאומי, את ביצועי הממשלה, את אופייה של המדינה, את מערכת היחסים בין הממשלה לאזרחים ואת הזכויות והחירויות הדמוקרטיות.

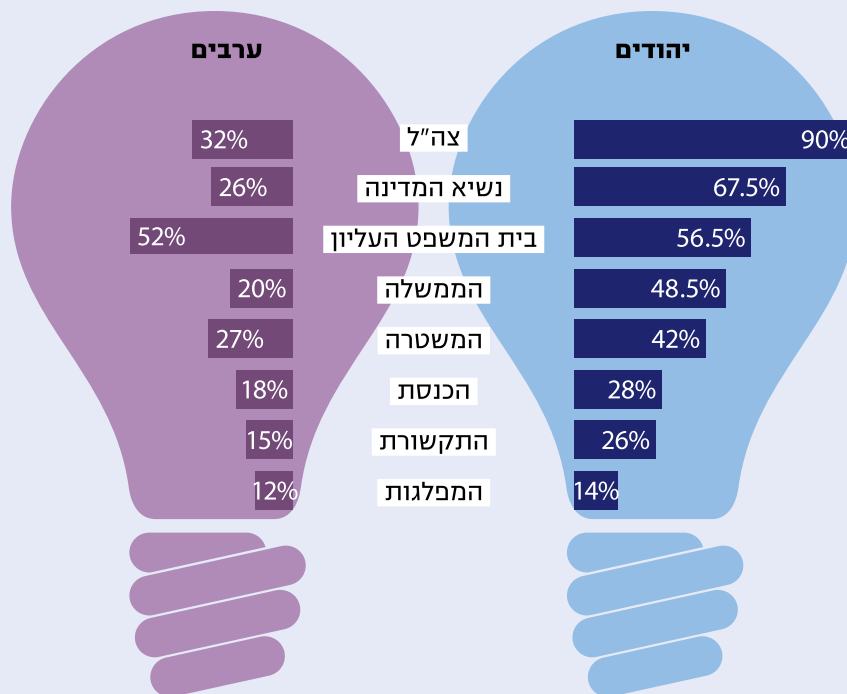
פרק מיוחד במדד הדמוקרטיה לשנת 2016 יוחד לחברה החרדית וליחסה לדמוקרטיה. מנתוני המדד עולה כי בשלושת הזרמים החרדיים שנבדקו (החסידי, הליטאי, הספרדי) נמצא רוב ברור למעידים על עצמם שהם גאים בישראליותם. ממצא זה מלמד שהחרדים, בעיני עצמם, הם חלק מהחברה בישראל, שלא כמו הדעה הרווחת, המניחה שהחברה החרדית נוקטת גישה בדלנית. ואכן, כמעט שני שלישים מהמרואיינים החרדים הצהירו כי הם רואים את עצמם חלק מן המדינה ובעיותיה. עם

כמה מהציבור גאים בהיותם ישראלים?

במי הישראלים נותנים אמון?

מדד השלום

משפטו של החייל אלאור אזריה; אמון הציבור בצה"ל; היבטים שונים של מערכות היחסים בין צה"ל לבין הציבור הרחב והדרג הפוליטי; מלחמת לבנון השנייה - עשר שנים אחרי; ההסכם שנחתם עם טורקיה; ומערכת החינוך הישראלית. בעקבות משאל העם בבריטניה נבדקו עמדות הציבור גם כלפי משאל עם בישראל על עתיד השטחים.

בדצמבר קיים מרכז גוטמן סדנת עבודה בינלאומית בכותרת "מדידה ואומדן של דמוקרטיה במאה ה-21: כלים מתודולוגיים להערכה ומדידה של דמוקרטיה". השתתפו

חוקרים מובילים מהארץ והעולם, נציגי המגזר הציבורי ונציגי קרנות.

הוא פרויקט חודשי משותף למכון הישראלי לדמוקרטיה ולאוניברסיטת תל אביב. המדד עוקב אחר מגמות בדעת הקהל הישראלית בסוגיות קריטיות בסכסוך הישראלי-פלסטיני, יחסי יהודים-ערבים בישראל וסוגיות של שלום וביטחון לאומי. השנה בחן מדד השלום את עמדותיהם של אזרחי ישראל כלפי הנושאים האלה: הבחירות בארצות הברית והשפעת בחירתו של דונלד טראמפ לנשיאות על ביטחון ישראל; מצבה האסטרטגי של ישראל והיחסים בין ישראל

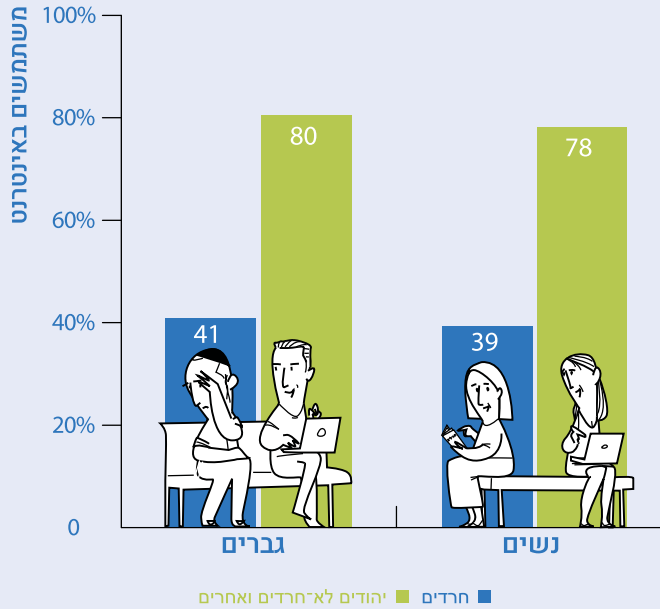
לפלסטינים; הקיפאון המדיני; תחזיות לעתיד; סיפוח אפשרי של השטחים;

בדצמבר הוגש מדד הדמוקרטיה הישראלית 2016 לנשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין, שאמר:

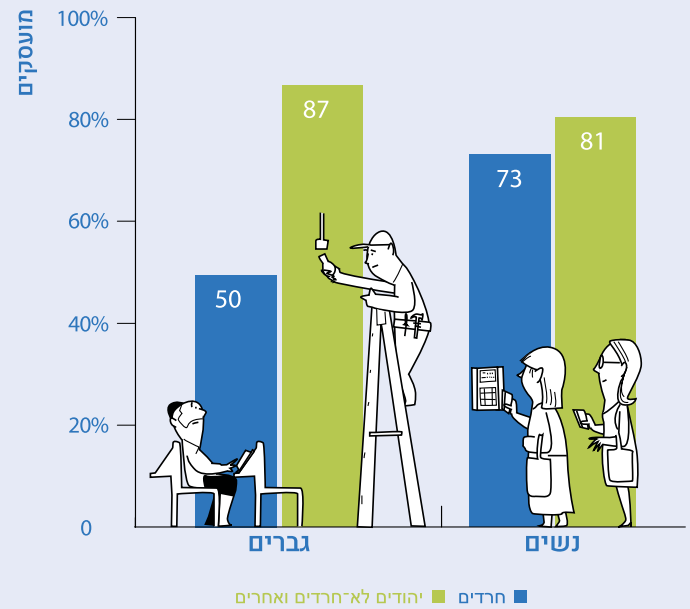
המדדים הנמוכים של אמון הציבור מטרידים מאוד, ומוטל על כל הגופים לעשות בדק בית ולבחון מה צריך לעשות כדי שהציבור ימשיך להאמין שהמוסדות הדמוקרטיים שלנו משרתים אותנו והוגנים כלפינו. עוד הוסיף הנשיא כי בשעת מבחן כזו לדמוקרטיה עלינו לעשות מאמץ להתגייס כדי שהדמוקרטיה שלנו תהיה חיונית, חזקה, מחויבת ומחייבת לכל אזרחיה. תודה רבה לכם. תודה רבה על המדד השנתי ועל המחקרים שאתם עושים, המועילים כל כך לכולנו להכיר את עצמנו

נתונים מתוך שנתון החברה החרדית בישראל שראה אור ב-2016

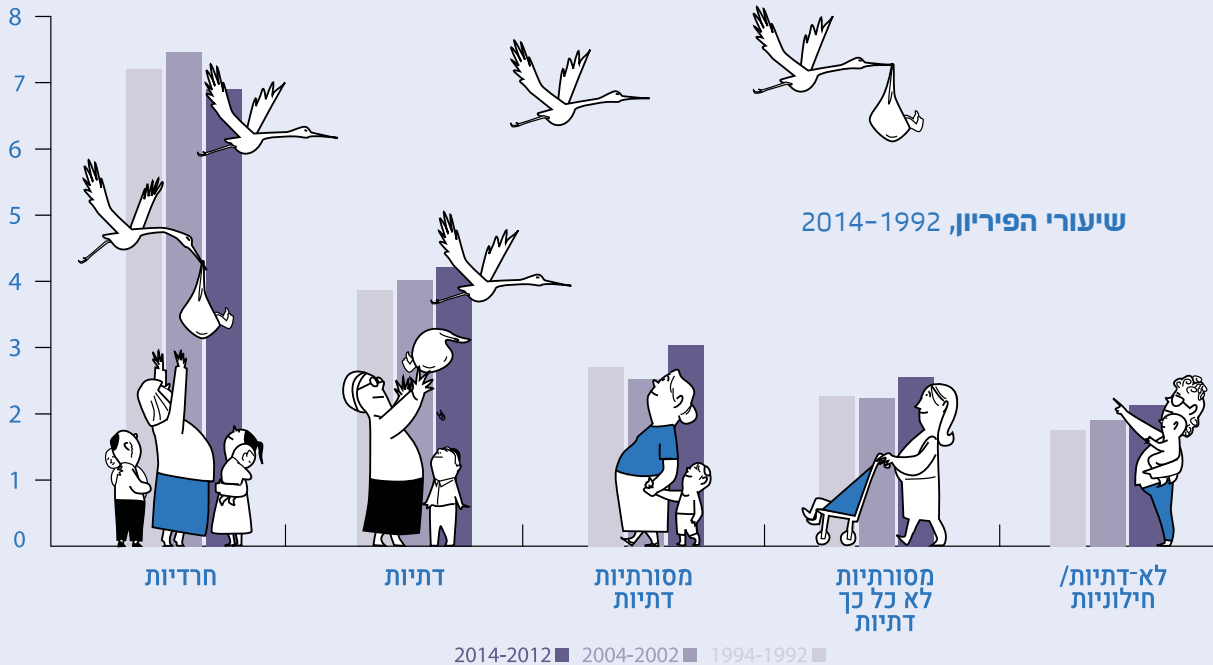
משתמשים באינטרנט בקרב בני 20+, 2013-2014

מועסקות ומועסקים בני 25-64, 2015

מספר ילדים המוצג לאישה

המרכז לביטחון לאומי ודמוקרטיה

השנה מונה פרופ' עמיחי כהן לעמית בכיר בתכנית לביטחון לאומי ודמוקרטיה ע"ש אמנון ליפקין-שחק, פרופ' כהן הוא חבר סגל בפקולטה למשפטים בקריה האקדמית אונו ושימש עד 2016 דיקן הפקולטה. בשנים 2009–2010 היה מרצה אורח בבית הספר למשפטים ב-Washington College of Law. תחומי ההתמחות שלו הם משפט בינלאומי הומניטרי, היחס בין המשפט הפנימי למשפט הבינלאומי ומשפט הביטחון הלאומי.

פרופ' יובל שני שב לצוות העמיתים הבכירים במכון. פרופ' שני הוא מופקד הקתדרה למשפט בינלאומי פומבי ע"ש הרש לאוטרפכט באוניברסיטה העברית בירושלים ושימש דיקן הפקולטה למשפטים והמנהל האקדמי של מרכז מינרבה לזכויות אדם. מאז 2013 הוא חבר בוועדה לזכויות האדם של האו"ם (ועדת מומחים המופקדת על יישום האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות). תחומי ההתמחות שלו הם משפט בינלאומי פומבי, דיני זכויות אדם, המשפט הבינלאומי ההומניטרי ובתי דין בינלאומיים.

סגן נשיא אחראי
פרופ' מרדכי קרמניצר

מנהל המרכז
עו"ד אלי בכר
(עד אוקטובר 2016)

ראש אגף כוח אדם בצה"ל (דאז), אלוף חגי טופולנסקי, בכנס לציון שלושים שנה לנפילת רון ארד בשבי

פרופ' ידידיה שטרן, אלוף (מיל') עמי אילון, העיתונאית אילנה דיון, פרופ' ורד ויניצקי-סרוסי והאלוף (מיל') עמוס דילין בכנס של המכון לציון שלושים שנה לנפילת רון ארד בשבי

התכנית לביטחון לאומי ודמוקרטיה ע"ש אמנון ליפקין-שחק

ראשי התכנית: אלוף (מיל') עמי אילון, פרופ' עמיחי כהן

על ערכי הדמוקרטיה ועל זכויות הפרט ובגלל המגבלות, הנובעות מהשקפת עולם דמוקרטית, המוטלות על כוחות הביטחון. התכנית לביטחון לאומי ודמוקרטיה מכנסת לדיונים מעמיקים את ראשי מערכת קבלת החלטות במגזר הביטחוני כדי לעסוק בסוגיות העומדות על הפרק מנקודת המבט של מדינה דמוקרטית חפצת חיים.

בלב הפעילות של התכנית התקיים ב-2016 מאמץ רב-תחומי לגיבוש הצעות מדיניות לדרכי ההתמודדות של מדינה דמוקרטית בסכסוך א-סימטרי. ההצעות יפורסמו כניירות מדיניות פרקטיים למקבלי החלטות. כמו כן יפורסם מסמך מסכם, לאקדמאים ולחוקרים, שיכלול את העבודה הנרחבת שהיא הבסיס לנייר המדיניות.

התכנית לביטחון לאומי ודמוקרטיה נושאת את שמו של הרמטכ"ל אמנון ליפקין-שחק ומנציחה את זכרו ומורשתו. בועדת ההיגוי של התכנית חברים טלי ליפקין-שחק ואישי ציבור בעלי תפקידים בכירים בעבר ובהווה בתחומים המדיניים והצבאיים: אלוף (מיל') פרופ' ישי בר, דורון לבנת, מיקי פדרמן, ח"כ יעקב פרי (יש עתיד), אלוף (מיל') דני רוטשילד.

הלוחמה הא-סימטרית ומאבקן של מדינות דמוקרטיות בארגוני טרור הם המאפיין הבולט ביותר של הלחימה במאה הנוכחית. לוחמה בטרור השפעה מהותית על כל תחומי החיים בישראל והיא בבחינת אתגר למקבלי החלטות: מדינאים, אנשי צבא, משפטנים, חוקרים באקדמיה ואנשי תקשורת. המדינה מתמודדת עם סוגיות ביטחון מורכבות, שהפכות למורכבות עוד יותר משום המאמץ לשמור בעת הלחימה

טלי ליפקין-שחק, פרופ' מרדכי קרמניצר ופרופ' עמיחי כהן בכנס לציון שלושים שנה לנפילת רון ארד בשבי

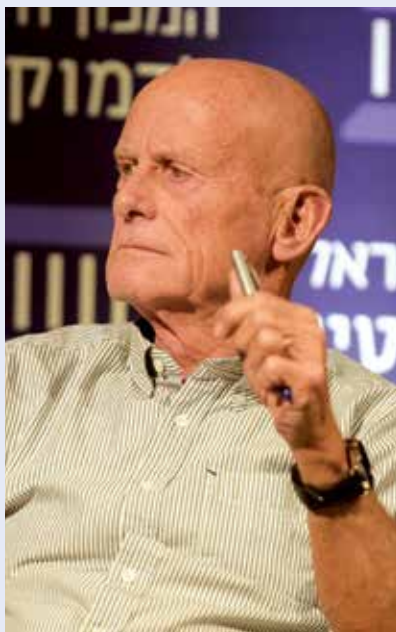

האלוף תמיר היימן (מימין), ח"כ הרב משה גפני (יהדות התורה) והח"כ לשעבר יצחק לוי (האיחוד הלאומי) בדין של המועצה לביטחון לאומי במכון

דיוני הכנס יתפרסם בשפה האנגלית, והוא יכלול סקירה עדכנית של המחלוקות בתחום.

ביולי 2016 קיים המכון יום עיון לקציני המכללה לביטחון לאומי, ובדצמבר יום עיון בהשתתפות ראש אמ"ן וסגל הפיקוד הבכיר של חיל המודיעין. שני ימי העיון התמקדו בדיוניהם באתגר הממלכתיות בתקופה שבה מתרחבים השטחים בחברה הישראלית ומתחזקים המגזרים המרכיבים אותה. הוצגו נתונים ממדד הדמוקרטיה הישראלית 2016 בעניין אמון הציבור במוסדות המדינה, ונדונו התפיסות השונות של הקבוצות בחברה הישראלית לגבי ייעודה ומטרתה של המדינה.

במאי קיימה התכנית, יחד עם קרן קונרד אדנאואר, יום עיון בכותרת "מידתיות והפגיעה באזרחים בסכסוכים א-סימטריים". הכנס דן ביישום עקרונות המידתיות במדיניות ביטחונית. השתתפו בו בכירים בשירות ביטחון פעיל ובמילואים מהארץ והעולם, בכירים ממוסד היועץ המשפטי לממשלה והמועצה לביטחון לאומי ואנשי אקדמיה מובילים בתחום. אחד המושבים יוחד למחקר של אנשי תכנית המידתיות של המכון, והוצגה בו דעתם של מומחים על סוגיית הפגיעה באזרחים בעת פעולה צבאית בסכסוך א-סימטרי. המחקר מצביע על חוסר אחידות גדול בהערכות של מומחים בשאלה אם פגיעה מסוימת היא מידתית אם לאו. חוסר האחידות מעלה את הסברה שגורמים נוספים משפיעים על הכרעת מומחים לגבי מידתיותה של פעולה. מסמך מסכם של

אלוף (מיל') עמי אילון, ראש התכנית לביטחון לאומי ודמוקרטיה ע"ש אמנון ליפקין-שחק, בכנס של המכון לציון שלושים שנה לנפילת רון ארד בשבי

מימין לשמאל: יוחנן פלסנר, האלוף תמיר היימן, פרופ' תמר הרמן, מרוזק חלבי ופרופ' אשר כהן בדיון של המועצה לביטחון לאומי במכון

ובמשרד המשפטים. פורטו בה החוקיות של הצעת החוק, ההשלכות שלה על המשפט הבינלאומי ועל מעמדה של ישראל בעולם והקשיים שהיא יכולה להציב להתיישבות היהודית ביהודה ושומרון. חוות הדעת זכתה לתהודה רבה בקרב הגורמים המקצועיים ונכללה בהתייחסות של הייעוץ המשפטי של הכנסת ושל ועדת החוקה להצעת החוק. פרופ' כהן הופיע לפני הוועדה המיוחדת שהוקמה לדון בחוק ואף נפגש באותו עניין עם חברי כנסת.

בנובמבר קיים המכון, יחד עם חבריו של רון ארד לקורס הטיס, ערב עיון לציון 30 שנה לנפילתו בשבי. הכנס עסק במחויבות המדינה לחייליה, והנחתה אותו העיתונאית אילנה דיין. ראש אכ"א, האלוף חגי טופולנסקי,

בעקבות יום עיון שהתקיים במכון בנובמבר בנושא "המציאות המשפטית החדשה לאחר כניסת החוק למאבק בטרור לתוקף" נפגשו חוקרי המכון עם המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד רז נזרי. בפגישה הוצגו המלצות המכון בסוגיית המעצרים המינהליים. הוחלט להמשיך את הדיון בנושא על מנת לטייב את נוסח הצעת החקיקה, והועברה חוות דעת מפורטת של חוקרת המכון, עו"ד לינא סאבא, לוועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת.

לקראת הדיונים בממשלה ובכנסת בהצעת חוק ההסדרה כתב פרופ' עמיחי כהן חוות דעת, שהוגשה לאחר מכן לוועדת השרים לענייני חקיקה, לוועדת החוקה חוק ומשפט ולגורמים המקצועיים בכנסת

העיתונאית אילנה דיין ודוד מידן, המתאם מטעם ראש הממשלה לנושא השבויים והנעדרים, בכנס לציון שלושים שנה לנפילת רון ארד בשבי

יום עיון של המכון לקציני אמ"ן

בדצמבר קיים המכון יום עיון לשופטי בתי דין צבאיים. הוצגו בו ההיבטים הרבים והמגוונים של ביטחון, משפט בינלאומי, דמוקרטיה וזכויות אדם. פרופ' מרדכי קרמניצר והאלוף (מיל') עמי אילון סקרו את הדילמות המרכזיות שעולות לעלות בעבודתם של שופטים צבאיים, פרופ' עמיחי כהן הציג את משמעויות חוק ההסדרה הנחקק בכנסת, וד"ר עמיר פוקס ועו"ד אלי בכר הציגו את חוק הטרור החדש ומשמעותיו.

במסגרת התכנית ראה אור קובץ המאמרים (המקוון) **מידתיות במבט ביקורתי ומשווה** (בעריכת מרדכי קרמניצר).

אמר בכנס כי "אם יש מסר שחשוב לזכור ושאני מאמין בו הוא שבמדינת ישראל יש רגישות ייחודית לחיי אדם. לא מעט אנשים רואים בכך חולשה, אבל הרגישות הזו היא מנקודות העוצמה שלנו. הרגישות הזו מביאה אותנו למחויבות לדאוג לכל אחד ואחת ונותנת לנו את הלגיטימציה לשלוח אותם למשימות מתוך ידיעה שנעשה כמעט הכול, קרוב להכול, כדי לדאוג להם ולמשפחותיהם". והוסיף: "יש הבדל בין אזרחים שהגיעו למקומות כאלו ואחרים לבין חיילים". משתתפים נוספים בכנס: אלוף (מיל') עמי אילון, פרופ' ורד ויניצקי-סרוסי, אלוף (מיל') עמוס ידלון, המתאם לשעבר מטעם ראש הממשלה לנושא השבויים דוד מידן, פרופ' ידידיה שטרן.

ראו אור
ב־2016

11

ניירות מדיניות

8

ספרים

6

חברות

כתב עת

אפקטביות הממשלה בישראל במבט בינלאומי משווה

מה הופך ממשלות לאפקטיביות באספקת שירותים לתושבים? שאלה זו חשובה משום שאזרחים בכל רחבי העולם תובעים מהממשלה שלהם לקבל יותר שירותים) בעד פחות (מסים).

מחקר זה שם לו למטרה ללמוד על הגורמים המרכזיים שמשפיעים על האפקטיביות של הממשלות במדינות המפותחות בעולם ולשם כך בוחן את הניסיון של 34 מדינות חברות בארגון OECD.

הספקן בחדר החדשות

הספר, פרי עבודת מחקר של ארבע שנים ושיוחות עם עשרות עיתונאים ומומחים, מציע לעיתונאים כיצד לאמץ פרקטיקות של ספקנות

מושכלת ושיטתית בשלבים שונים ובמצבים שונים של מלאכת הסיקור. הוא מציג את הספקנות לא רק כמכשיר למנוע טעויות והטעויות אלא כאמצעי לשמירה על אוטונומיה עיתונאית מפני לחצים לא ענייניים של מקורות מידע, שיקולים מסחריים, ואפילו מפני קיבעונות של העיתונאי.

שנתון החברה החרדת בישראל

החברה החרדית היא חברה מגוונת, מורכבת ודינמית, יחידה ומיוחדת ברבדים מסוימים ודומה לכלל החברה ברבדים אחרים. שנתון החברה החרדית מבקש לבחון את פניה היום, אילו מגמות

מסתמנות בה מאז תחילת שנות האלפיים, במה מתבטאים מאפייניה הייחודיים לעומת כלל החברה, ובמה היא דומה לה?

השנתון הוא פרי עבודה משותפת של צוות חוקרים ממכון ירושלים לחקר ישראל ומהמכון הישראלי לדמוקרטיה, והוא הראשון בסדרה בנושא זה.

מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות

מדד הדמוקרטיה הישראלית
2016

The Israeli Democracy Index
2016

המרכז לביטחון ודמוקרטיה

צנזורה וסודות ביטחוניים בעידן
הדיגיטלי
(מחקר מדיניות 113)

המרכז ללאום, דת ומדינה

בין זהות לאחרות בתאטרון תנ"כי
בישראל
(ספר; מקוון)

בפרט ובכלל: על יהדות, ריבונות
וזכויות אדם
(כתב עת, גיליון 2)

דמוקרטיה כשלטון עצמי משותף
(ספר)

הומניזם, דמוקרטיה וזכויות אדם
במשנתו של הרב אהרן ליכטנשטיין
(חוברת בסדרת "אישים")

"ואין הדעות שוות": על מעמדו של
אדם עם מוגבלות שכלית והתפתחותית
בעולמה של מסורת ישראל
(קובץ מאמרים)

חוק יסודות המשפט: הצעה לתיקון
ודברי ביקורת, בתוספת מאמר תגובה
של מרדכי קרמניצר
(הצעה לסדר 11)

מבקשי צדק: בין חברה לכלכלה
במקורות היהודיים
(קובץ מאמרים)

מכניסה לתעסוקה לתעסוקה מכניסה:
תכנית אב לתעסוקת חרדים
(מחקר מדיניות 111; מהדורה
מעודכנת)

שנתון החברה החרדית בישראל (2016)
(ספר)

A Master Plan for Ultra Orthodox
Employment in Israel
(מחקר מדיניות 11)

The Yearbook of Ultra Orthodox
Society in Israel 2016

המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים

כבוד האדם: חומרי רקע ודילמות
(חוברת למרכז הרפואי אסותא)

חומרים לקראת כנס דב לאוטמן
למדיניות החינוך 2016
(מקוון)

ממדי הפשיעה בישראל בשנים
1990-2010, תוך התמקדות בחברה
הערבית
(דוח מחקר) (מקוון)

סיקור אודיו-ויזואלי של בתי
המשפט בישראל
(הצעה לסדר 10)

הספקן בחדר החדשות: כלים
לסיקור עיתונאי במציאות מתעתעת
(ספר)

המרכז לממשל וכלכלה

איך משפרים את עבודת הכנסת
כגוף מחוקק ומפקח? המלצות
עיקריות
(עדכון המהדורה הראשונה - 2013)

אפקטיביות הממשלה בישראל
במבט בינלאומי משווה
(מחקר מדיניות 114)

הצבעת אזרחים ישראלים מחו"ל
(הצעה לסדר 9)

חזקת הבעלות בעברות תעבורה:
כיצד מרשיעים חפים מפשע, פוטרים
אשמים ומעודדים עבריינות
(הצעה לסדר 12)

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה
2016
(אוגדן החומרים לכנס)

מידתיות במבט ביקורתי ומשווה
(קובץ מאמרים; מקוון)

המכון במספרים

25

הופעות לפני ועדת
חוקה חוק ומשפט
של הכנסת

19

הופעות לפני ועדות
הכנסת האחרות

31

חוות דעת לוועדת השרים
לענייני חקיקה ולוועדות הכנסת

25

פרסומים
ראו אור

16

ציטוטים ממחקרי
המכון בפקדי דין
של בתי המשפט

50

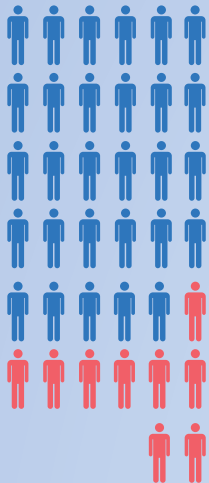
כנסים, ימי עיון ושולחנות עגולים
אירועים - בממוצע כנס או אירוע
כל שבוע

8

הופעות
בשדולות
של הכנסת

39

פגישות עם חברי
כנסת ושרים

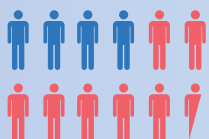

38,000

עוקבים בדף הפייסבוק בעברית

9,000
עוקבים חדשים נוספו ב־2016

750
עוקבים חדשים בממוצע בכל חודש

11,500

עוקבים בדף הפייסבוק באנגלית

7,120
עוקבים חדשים נוספו ב־2016

70%
עלייה ביחס למספר העוקבים ב־2015

12,000

מנויים לאיגרת המידע (ניוזלטר) החודשית

4

מרכזי מחקר

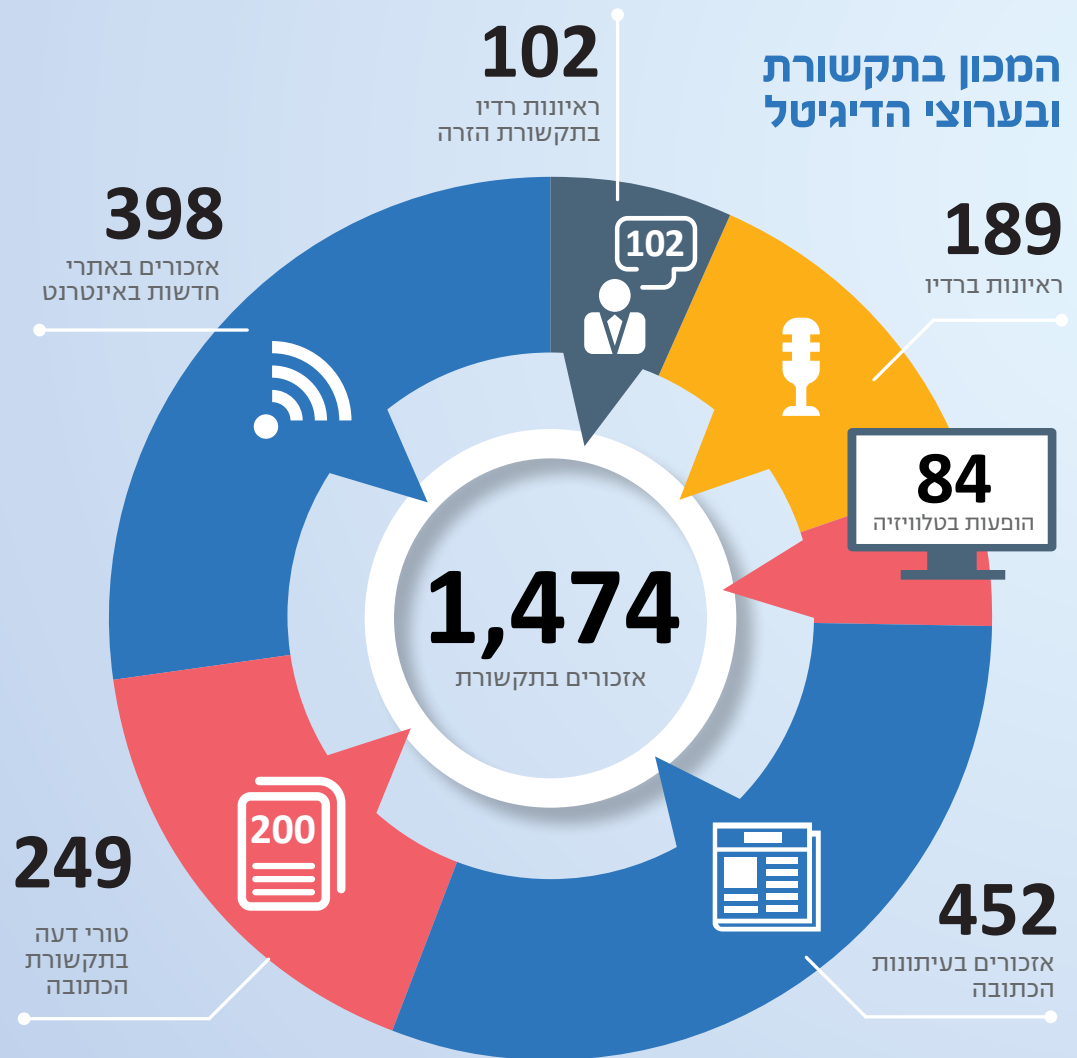
1

מרכז לחקר דעת קהל ומדיניות

12

תכניות מחקר

המכון בתקשורת ובערוצי הדיגיטל

102

ראיונות רדיו בתקשורת הזרה

189

ראיונות ברדיו

84

הופעות בטלוויזיה

1,474

אזכורים בתקשורת

452

אזכורים בעיתונות הכתובה

249

טורי דעה כתובה בתקשורת

398

אזכורים באתרי חדשות באינטרנט

הצוות שלנו

הנהלה

יוחנן פלסנר
נשיא

ד"ר ישי (ג'סי) פרס
סגן נשיא לפיתוח ואסטרטגיה

פרופ' מרדכי קרמניצר
סגן נשיא למחקר

פרופ' ידידיה שטרן
סגן נשיא למחקר

עמיתים בכירים

אלוף (מיל') עמי אילון
התכנית ע"ש אמנון ליפקין-שחק
לביטחון לאומי ודמוקרטיה

פרופ' חנוך דגן
התכנית לזכויות אדם והיהדות

פרופ' תמר הרמן
מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות

פרופ' עמיחי כהן
התכנית ע"ש אמנון ליפקין-שחק
לביטחון לאומי ודמוקרטיה

פרופ' שחר ליבשיץ
התכנית לזכויות אדם והיהדות

פרופ' יותם מרגלית
התכנית לרפורמות בשוק העבודה

פרופ' יובל פלדמן
התכנית לרפורמות בשירות הציבורי

פרופ' גדעון רהט
התכנית לרפורמות פוליטיות

פרופ' יובל שני
התכנית ע"ש אמנון ליפקין-שחק
לביטחון לאומי ודמוקרטיה

פרופ' איתן ששינסקי
המרכז לממשל וכלכלה

מנהלי מרכזים

דפנה אבירם-ניצן
המרכז לממשל וכלכלה

עו"ד אלי בכר
המרכז לביטחון לאומי ודמוקרטיה
(עד אוקטובר 2016)

ד"ר שוקי פרידמן
המרכז ללאום, דת ומדינה

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר
המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים

ראשי תכניות

עו"ד אלי בכר
התכנית ליחסי יהודים-ערבים
(עד אוקטובר 2016)

נסרין חדאד חאג' יחיא
התכנית ליחסי יהודים-ערבים

ד"ר גלעד מלאך
התכנית "חרדים בישראל"

ד"ר רענן סוליציאנו קינן
התכנית למידתיות בקבלת
החלטות שלטוניות

ד"ר עמיר פוקס
התכנית להגנה על ערכים דמוקרטיים

עו"ד טליה שטיינר
התכנית למידתיות בקבלת
החלטות שלטוניות

יאיר שלג
התכנית לדת ומדינה

ועד מנהל

ברנרד (ברני) מרכוס
יו"ר בינלאומי; מייסד
חברת "הום דיפו"

אמיר אלשטיין
יו"ר הוועד המנהל

מזל מועלם
אל מוניטור

סלי מרידור
יו"ר בינלאומי קרן
ירושלים

אבינועם נאור
זים חברתי ופילנתרופ

אבי פישר
יו"ר ומנכ"ל
"כלל תעשיות"

אביעד פרידמן
מנכ"ל "מוסט נכסים"
יו"ר החברה למתנ"סים

ד"ר מיכל צור
מייסדת שותפה
ונשיאה Kaltura

פרופ' זאב צחור ז"ל
הנשיא לשעבר של
מכללת ספיר

יוסי קוצ'יק
יו"ר "קוצ'יק -
יזמות ניהול
וייעוץ בע"מ"

עימאד תלחמי
מייסד ומנכ"ל
"בבקום סנטרס"

המועצה המייעצת הבינלאומית

פרופ' מייקל וולצר
Prof. Michael Walzer
אוניברסיטת פרינסטון,
ארצות הברית

פרופ' רוברט מנוקין
Prof. Robert H. Mnookin
אוניברסיטת הרווארד,
ארצות הברית

פרופ' כריסטוף מרקשיות
Prof. Dr. Christoph Marksches
לשעבר נשיא אוניברסיטת
הומבולדט, גרמניה

השופט אברהם סופר
Prof. Abraham Sofaer
עמית מחקר במכון הובר
שבאוניברסיטת סטנפורד,
ארצות הברית

ברט סטפנס
Bret Stephens
פובליציסט ב-Wall Street
Journal, ארצות הברית

השופטת רוזלי סילברמן אבלה
Justice Rosalie Silberman Abella
שופטת בית המשפט העליון,
קנדה

פרופ' יהודה ריינהרץ
Prof. Jehuda Reinharz
נשיא קרן מנדל ו לשעבר נשיא
אוניברסיטת ברנדייס,
ארצות הברית

פרופ' גבריאלה שלו
נשיאת המכללה האקדמית אונו
ושגרירת ישראל לשעבר באו"ם

השופט (בדימוס) מאיר שמגר
לשעבר נשיא בית המשפט העליון

ג'ורג' פ. שולץ
The Hon. George P. Shultz
יו"ר של כבוד; מזכיר המדינה לשעבר
של ארצות הברית

פרופ' גרהרד קספר
Prof. Gerhard Casper
יו"ר; לשעבר נשיא אוניברסיטת סטנפורד

ד"ר מרטין אינדיק
Dr. Martin Indyk
סגן נשיא מכון ברוקינגס ושגריר
ארצות הברית לשעבר בישראל

פרופ' ורנון בוגדנור
Prof. Vernon Bogdanor
אוניברסיטת קינגס קולג', לונדון

השופטת (בדימוס) דורית ביניש
לשעבר נשיאת בית המשפט העליון

השופט סטיבן ברייר
Justice Stephen G. Breyer
שופט בית המשפט העליון, ארצות הברית

פרופ' איימי גוטמן
Prof. Amy Gutmann
נשיאת אוניברסיטת פנסילבניה,
ארצות הברית

ד"ר ג'וזף ג'ופי
Dr. Josef Joffe
עורך ומו"ל Die Zeit, גרמניה

השופטת (בדימוס) דליה דורנר
לשעבר שופטת בית המשפט העליון

פרופ' רונלד דניאלס
Prof. Ronald J. Daniels
נשיא אוניברסיטת ג'ונס הופקינס,
ארצות הברית

השגריר צ'רלס היל
Amb. Charles Hill
אוניברסיטת ייל, ארצות הברית

פרופ' משה הלברטל
מכון שלום הרטמן והאוניברסיטה
העברית בירושלים

אנו רוצים להכיר תודה לשותפינו לעשייה בשנת 2016:

שותפים
לעשייה

מיטיבים

פיטר ג'וזף
Peter Joseph
ארצות הברית

גיין ומייקל לויטס
Jane and Michael Lewittes
ישראל

הרשות לפיתוח ירושלים
ישראל

ענת ואמנון שעשוע
ישראל

ידידים

קרן משפחת גודמן
The Goodman Family Foundation
ארצות הברית

נפתלי ושירלי זיסמן
Naftali and Schirley Zisman
ארצות הברית

סוזן ומשה ליביצקי
Susan and Moses Libitzky
ארצות הברית

פרד וונסי מרכוס
Fred and Nancy Marcus
ארצות הברית

קרן פרנקל
The Frankel Foundation
ארצות הברית

ערן ומיכל צור
ישראל

מייסדת

קרן מרכוס
The Marcus Foundation
ארצות הברית

שותפים

דונה דובינסקי ולאונרד שוסטק
Donna Dubinsky and Leonard Shustek
ארצות הברית

הקרן האירופית למחקר (ERC)
קרן דליה ואלי הורביץ
ישראל

קרן ויליאם דווידסון
William Davidson Foundation
ארצות הברית

קרן לאוטמן
ישראל

קרן צ'ארלס ולין שוסטרמן
Charles and Lynn Schusterman
Family Foundation
ארצות הברית

תומכים

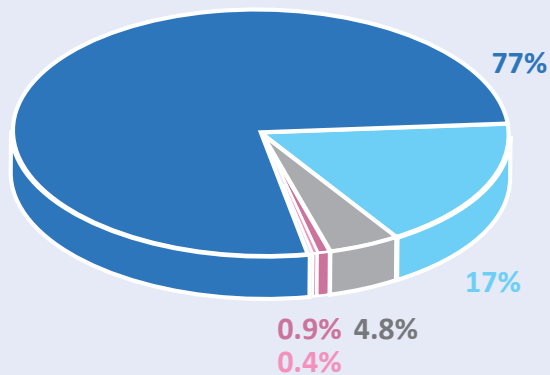
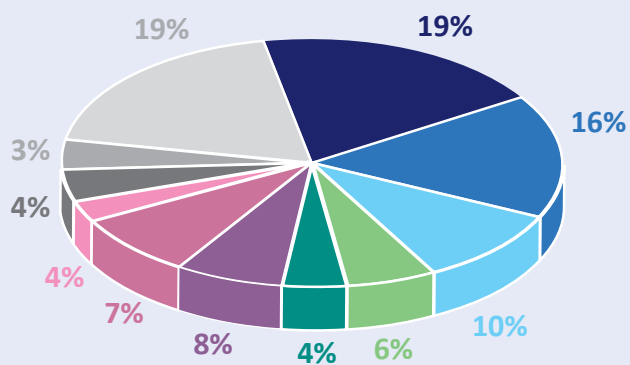
אמיר אלשטיין
ישראל

דוריס ומורי ארקין
ישראל

קרן ראסל ברי
The Russell Berrie Foundation
ארצות הברית

קרן פול אי' סינגר
וסטארט-אפ ניישל סנטרל
The Paul E. Singer Foundation and
Start-Up Nation Central
ארצות הברית

דוחות כספיים

דוחות כספיים

תקציב לשנת 2016
אחוז מכלל התקציב

הוצאות 2016 (דולרים)

יחידות מחקר		
19%	1,555,041	המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים
16%	1,297,157	המרכז ללאום, דת ומדינה
10%	826,009	המרכז לממשל וכלכלה
6%	474,506	המרכז לביטחון לאומי ודמוקרטיה
4%	361,220	מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות
יחידות יישום ותמיכה		
8%	639,622	תקשורת ודוברות
7%	584,865	קשרי ממשל וכנסים
4%	356,047	מחשוב ותמיכה מחקרית
4%	314,813	פיתוח
3%	260,666	הוצאה לאור
19%	1,516,910	מנהלה
8,186,854		סך הכול הוצאות

הכנסות 2016 (דולרים)

77%	6,953,693	קרנות ותרומות פרטיות מארה"ב
17%	1,495,036	קרנות ותרומות פרטיות מישראל
4.8%	428,395	הקרן האירופית למחקר (ERC)
0.9%	80,304	פרויקטים משותפים עם מוסדות
0.4%	31,826	תמלוגים, הרצאות ושונות
8,989,254		סך הכול הכנסות

* נתונים לפני ביקורת רואה חשבון

עיצוב וסדר: שפרה זקס, לוטה עיצובים
הפקה ועריכה: דורון סלע
עריכה לשונית: ענת ברנשטיין
צלמים: עודד אנטמן, דוד וינקור, יוסי זליגר, נועם מושקוביץ
אינוגרפיקה: יעל קציר, ליאו אטלמן ושפרה זקס
הדפסה: אסייג משה 2014 בע"מ, ירושלים

© המכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר)
נדפס בישראל, יוני 2017

המכון הישראלי לדמוקרטיה
רח' פינסקר 4, ירושלים |
www.idi.org.il | info@idi.org.il | 02-5300-888

המכון הישראלי
לדמוקרטיה